

Ganita mare

22^e jaargang nummer 3 - 2015

historische kring

•villa gannite marca•
ganite•villa gannitae marca in
pago batawa•villa ganneta•ganeta•
villa gannita hubam I•gannitta villa
ecclesia•ganita villa curtis•g
annida locus vel villa•ga
nida•gant•ganit villa
curia•gente•ge



nt•gennit•g
enth in auer
betuwe • gh
ent • gannit
ense oppidi
um•ghend•
ghendt•ghe
ntt•gaent •
gaendt • ge
nd • gendt •

~~~~~  
~~~~~  
~~~~~  
gente



*Uitgave van de Historische Kring Gente*

# *Ganita mare*

## *Inhoud 2015-3*

- 2    **Opening Providentia**
- 3-4   **Programma 2015/2016**
- 5-12   **Christoffel Becude, een NSB-burgemeester in Gendt**
- 13   **Wegsmiete kan altijd nog**
- 14   **Een boek over de familie Buurman**
- 15   **Scheers Rolluiken, Ontdekking gracht**
- 16-19   **Kersenkoningin 2014 Nicole Hermsen**
- 20   **Spelenderwijs**
- 21-28   **Genees- en heelkunde in Gendt**
- 29-32   **Vondstmelding Huis te Gendt**
- 32-33   **Verslag excursie Graefenthal**
- 34   **Aanwinsten, Welkom nieuwe leden, Overleden en Knotten in Gendt**
- 35   **Colofon.**

### **Opening Providentia**

De foto op de voorkant is genomen tijdens de officiële opening van Providentia op 12 september jongstleden. Door dit nieuwe Providentia is Gendt weer een stukje mooier geworden. De bezoekers van de tentoonstelling op de eerste verdieping kwamen een heleboel over de levensloop van Providentia te weten. Het eerste verenigingsgebouw Providentia stond aan de Leemstraat (waar nu de Leemhof is). Het was in 1893/1894 opgericht door de gemeente onder druk van de pastoor om de bevolking in hun vrije tijd van de drank af te houden. De toneelvereniging Omnia Floreant (Alles Bloeit) en de muziekvereniging Gaudiam in Sobrietate (Vreugde in Soberheid) vonden er onder-



*In 1959 werd het 50-jarig bestaan van de CAVV, het begin van de ABTB, gevierd in Providentia.*

dak. In de winter konden steenfabriekarbeiders er manden vlechten om in hun onderhoud te voorzien. Later verhuisde Providentia naar de Markt, waar nu het fysiotherapiegebouw zit. Hier was in 1844 een Waterstaatskerk gebouwd. Toen er in 1908 een nieuwe katholieke kerk aan de Nijmeegsestraat verrees, werd de Waterstaatskerk het tweede verenigingsgebouw Providentia. Het eerste Providentia werd afgebroken en de RK Meisjes-school, de latere Mariaschool kwam in 1911 ervoor in de plaats. Tot de Tweede Wereldoorlog werden kerk en Providentia druk bezocht. Maar in 1944 werden beide gebouwen grotendeels verwoest door een bombardement. Aan de Dorpstraat werd in 1946 een nieuwe noodkerk gebouwd: later Providentia geheten. Dat betekent eigenlijk Voorzienigheid, Voorzorg. Deze kerk zorgde ervoor dat de bevolking daar in de moeilijke tijd van de wederopbouw de nodige goddelijke steun kon vinden. Aan een nieuwe katholieke kerk aan de Nijmeegsestraat werd intussen druk gewerkt en toen die in 1952 klaar kwam, werd het derde wijkcentrum Providentia een feit. Daar kwam de Gendtse bevolking regelmatig bijeen, zowel voor grote evenementen, toneelavonden, Carnaval etc. als ook voor dansles, een ziekentriduüm en ga zo maar door. Het kerkelijke uiterlijk van Providentia was inmiddels verdwenen doordat de voorgevel uitgebouwd was tot wat we nu nog kennen. De kerk verkocht het gebouw begin jaren tachtig aan een brouwer. Met de jaren bleek dat er groot onderhoud aan het gebouw nodig was. Een vrienden-groep (Semper crescendo per Grolschum, semper idem; Altijd groeiend door Grosch, altijd hetzelfde) kocht het gebouw, maar bleek niet in staat om al dat onderhoud te realiseren. Met de herindeling in het vooruitzicht (2001) kocht Jos Kuijer het gebouw en al gauw daarna kwam het weer in gemeentebesit. De volgende jaren probeerden gebruikers als Gentenarren en Harmonie klein onderhoud te verrichten. De gemeente was druk bezig om met subsidie van de provincie er een zgn. kulturhus van maken. Dat duurde jaren en pas toen onze voorzitter Willem Rasing de kar ging trekken, kwam er schot in. Met behulp van subsidie van gemeente en provincie, medewerking van Albert Heijn en de concollega's Niënhaus en Spoeltman, schoolkinderen en een bijdrage uit de verkoop van het boek van onze Herman Buurman en natuurlijk sponsoring door heel veel Gendtse mensen is de renovatie van € 1,6 miljoen gerealiseerd. Zo'n mooi gebouw zal binnenkort vast heel veel benut gaan worden.

**Yvonne de Boer**



# Programma 2015/2016

## Excursie Nijmegen, rondleiding nevengeul

Woensdag 18 november 2015, 13.00 uur

We starten om 13.00 uur in informatiecentrum Ruimte voor de Waal, Griftdijk Zuid 1 in Lent.

Carpoolers: vertrek vanaf Villa Ganita 12.15 uur, Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt.

Het project van de nevengeul bij Nijmegen loopt af. In het eerste kwartaal van volgend jaar moet het klaar zijn. Nu het bijna zover is, willen wij nog een kijkje nemen en nodigen wij u uit. Op woensdag 18 november om 13.00 uur worden wij verwacht bij i-Lent aan de Griftdijk Zuid 1 in Lent. **Tijdig aanmelden bij ons, want er kunnen maar 20 personen in de groep.** Er wordt verwacht dat u goed ter been bent, want het wordt een flinke wandeling. Laarzen en helm krijgt u. **Breng een paar extra sokken mee.**

Het klimaat verandert, waardoor rivieren steeds meer water te verwerken krijgen. Om overstromingen te voorkomen, geeft het Rijk op meer dan 30 plaatsen, meer ruimte aan de rivieren. Deze maatregelen langs de IJssel, Lek, Maas en Waal vormen samen het programma Ruimte voor de Rivier.

Ruimte voor de Waal Nijmegen is één van die maatregelen. De Waal maakt bij Nijmegen een scherpe bocht en vernauwt zich hier bovendien in de vorm van een flessenhals. In 1993 en 1995 was goed zichtbaar dat de rivier daardoor bij hoogwater kan overstromen. Om de bewoners te beschermen tegen de kracht van het water zijn rivierkundige maatregelen noodzakelijk.

Na een uitvoerige maatschappelijke discussie is door de landelijke politiek besloten om de dijk bij Nijmegen-Lent 350 meter landinwaarts te verleggen. Zodoende komt er ruimte om een nevengeul



Het programma is als volgt:

13.00 uur: ontvangst in het informatiecentrum met een presentatie

13.45 uur: rondleiding door het projectgebied

15.00 uur: einde van het programma.

Tijdens het wandelen is het dragen van de gekregen veiligheidskleding verplicht.

voor de Waal aan te leggen. Deze nevengeul biedt bij hoogwater extra capaciteit voor de waterafvoer, zodat minder opstuwing optreedt.

Voor Nijmegen betekent het ook een grote ruimtelijke ingreep in het hart van de stad. Door het verleggen van de dijk en het graven van een nevengeul ontstaat een langgerekt eiland in de Waal. Dit eiland komt te liggen pal tussen de historische

binnenstad op de zuidoever en het nieuwe stadsdeel Waalsprong op de noordoever. Het eiland en de nevengeul vormen samen een uniek rivierpark, dat zal worden ingericht met een mix van water en natuur, recreatie en stedelijke activiteiten.

### **De tijd van de stoombootdiensten**

De opkomst van het massavervoer 1825-1950

Maandag 29 februari 2016, 20.00 uur

Villa Ganita; Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Lezing met Aart Bijl.

Na eeuwen van rustig zeilende of bij tegenwind door paarden of mensenhanden voortgetrokken schepen, verschenen vanaf 1825 geleidelijk steeds meer rookpluimen van door stoommachines aangedreven raderschepen op onze binnenwateren. De factor tijd werd steeds belangrijker. De raderstoomboten werden groter, sneller en comfortabeler en vervoerden steeds meer passagiers, goederen en vee.

Na 1850 werden steeds meer houten stoomboten vervangen door ijzeren en kwam er naast aandrijving met raderen

ook die met schroeven. Dit laatste betekende dat ook kleine rivieren en kanalen voor stoomboten bevaarbaar werden.

Vanaf 1860 ontplooidde zich een uitgebreid en dicht vertakt net van stoombootdiensten over de Nederlandse wateren. Steeds meer mensen reisden met dit vervoerssysteem. De concurrentiestrijd met de spoorwegen kon tot de Eerste Wereldoorlog glansrijk worden doorstaan. Reizen met de stoomboot betekende op tijd aankomen, perfecte aansluitingen op andere stoombootdiensten, treinen en trams en tenslotte meer comfort dan bij de spoorwegen.

Rond 1900 maakten miljoenen Nederlanders gebruik van de stoombootdiensten. Na de Eerste Wereldoorlog was de bloeitijd echter voorbij. De opkomst van de verbrandingsmotor in het wegverkeer waardoor auto's, autobussen en vrachtwagens het vervoer overnamen, een groeiend aantal fietsers en tenslotte de verbeteringen aan het Nederlandse wegennet met als hoogtepunt de uitbreiding van het Rijkswegennet in de jaren dertig van de 20<sup>e</sup> eeuw, luidden het einde in van de stoombootdiensten. Het aantal passagiersdiensten nam drastisch af. Na 1950 werden de voor de stoom zo kenmerkende rookpluimen op de waterwegen geleidelijk een zeldzaamheid.

Op de Waal en Rijn was een aantal stoomboot-

diensten zeer actief. Nijmeegse rederijen (ook wel de Nijmeegse boot genoemd), de grote raderstoomschepen van de Nederlandsche Stoomboot Reederij (NSR) uit Rotterdam en van de Keuls-Düsseldorfer rederij (KD), stoomboten van de Arnhemse rederij Concordia en diverse stoombootjes van kleinere ondernemingen zorgden voor een grote drukte op de rivier. Het massavervoer nam snel toe.



*Op de Rijnkade in Arnhem worden goederen in de Concordia geladen.*

Historicus en schrijver dr. Aart Bijl schreef eerder historische boeken over de Arkelse oorlogen, de waterhuishouding in het grensgebied tussen Gelderland en Zuid-Holland en over de riviervisserij.

### **Rondje Gendt**

Maandag 4 april 2016, 20.00 uur

Villa Ganita; Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Presentatie Henk Klaassen

Wederom zal Henk Klaassen in een presentatie een rondje door Gendt maken met beelden van mensen, huizen en boerderijen van vroeger en vertelt hij erover. Hier zitten uiteraard ook nieuwe (oude) foto's bij.

### **Kunnen wij nog plat proaten?**

mei 2016

Verdere informatie volgt.

**Gratis toegang voor de rondleiding en de lezing; voor de koffie/thee in Villa Ganita wordt een bijdrage van € 0,50 gevraagd.**

**Ria Schouten-de Haan**

# Chris van Asperen

## Een burgemeester zonder gezicht

### Christoffel Becude, een NSB-burgemeester in Gendt

Wie de bibliotheek en vergaderruimte van *Villa Ganita* binnenloopt, ziet onmiddellijk de serie portretten van burgemeesters die de gemeente Gendt van 1810 tot 2001 gehad heeft. Veertien gezichten kijken de bezoeker uit zestien mooi symmetrisch opgehangen lijsten aan. Veertien gezichten, want van de eerste twee burgemeesters hebben we geen afbeelding.

Zijn dit alle burgemeesters? De vraag stellen is hem beantwoorden. Nee, er ontbreekt er een. Tussen 31 maart en 17 september 1944 was Christoffel Becude uit Doetinchem burgemeester van onze gemeente.



De burgemeestersgalerij in de bibliotheek van *Villa Ganita* (foto: Henk Klaassen).

### Een nieuwe burgemeester

Op 31 maart 1944 ondertekende Friedrich Wimmer, *Generalkommissar für Verwaltung und Justiz in den besetzten Niederlanden* de oorkonde waarmee hij Christoffel Becude tot burgemeester van Gendt benoemde. Dat wil zeggen: Wimmer heeft zijn handtekening niet zelf gezet; zijn naam staat in schools handschrift op het document van geschept papier, A3-formaat. In het Duits en Nederlands is Becudes benoeming vastgelegd. De

akte zit in het dossier dat na de oorlog over Becude voor zijn berechting is aangelegd. Het bevindt zich in het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging in het Nationaal Archief in Den Haag. Dat archief is, net als dat van het Militair Gezag in het Gelders Archief en sommige delen van het NIOD (Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies) in Amsterdam, beperkt openbaar. Van die archivalia mogen geen kopieën of foto's gemaakt worden, alleen aantekeningen. Dat betekent dat dit artikel het moet doen zonder een paar interessante afbeeldingen, zoals de genoemde oorkonde, handgeschreven brieven en een (pas) foto van een Gendtse burgemeester in WA-uniform met – jawel - Hitlersnorretje. Wel beschikbaar is een vage foto die eind december 1940 is gemaakt tijdens een eenpansmaaltijd bij de kerstviering van de NSB in Doetinchem.



Op deze foto die in december 1940 is gemaakt, zijn van rechts naar links te zien: burgemeester W.P.J. Duval Slothouwer, Duits officier, districtsleider A.W.J. Borggreven, C. Becude en (waarschijnlijk) mevr. W.S.M. Becude-de Marée. Borggreven werd door het Tribunaal in Arnhem veroordeeld tot vijf jaar internering. (Collectie: J.C.W. Wamelink).

Wie was deze Christoffel Becude, waar kwam hij vandaan, wat deed hij voor de kost, wat waren zijn ideeën en waarom sloot hij zich aan bij de NSB, welke rol heeft hij daarin gespeeld, hoe kwam hij in Gendt en wat is er bekend van deze tijd en hoe verging het hem na de bevrijding?

### Bezetting

Op 18 mei 1940 tekende Hitler het decreet dat Nederland een burgerlijk bestuur zou krijgen. Ons

land werd een *Reichskommissariat* o.l.v. Arthur Seyss-Inquart, die werd bijgestaan door vier commissarissen-generaal waaronder Hans Rauter (openbare orde en veiligheid) en de al genoemde Wimmer. Het Duitse bestuur was indirect, een *Aufsichtsverwaltung*. Onder leiding van de Duitsers bleven de Nederlandse bestuurders hun werk doen. Zeker in de eerste jaren werkte de grote meerderheid van het ambtenarenapparaat loyaal mee. Alleen hoge Nederlandse functionarissen hadden direct contact met de bezetter.

Dat de Gendtse bestuurders in de eerste oorlogsjaren weinig bemoeienissen hadden met de Duitsers, wil niet zeggen dat er in het dagelijks leven niets veranderde. Wim Otemann heeft er in zijn boek uit 2003, *Tussen twee bruggen*, een heel hoofdstuk aan gewijd. Zo beschrijft hij onder meer de invoering van de verduistering, de steeds verdergaande distributie, de verplichting een persoonsbewijs bij je hebben en de registratie van vee en landbouwproducten. Van directe Duitse bemoeienissen was weinig te merken. De enige Duitse militairen die de inwoners te zien kregen, waren de soldaten die het zoeklicht bij de Kommerdijk bedienden.

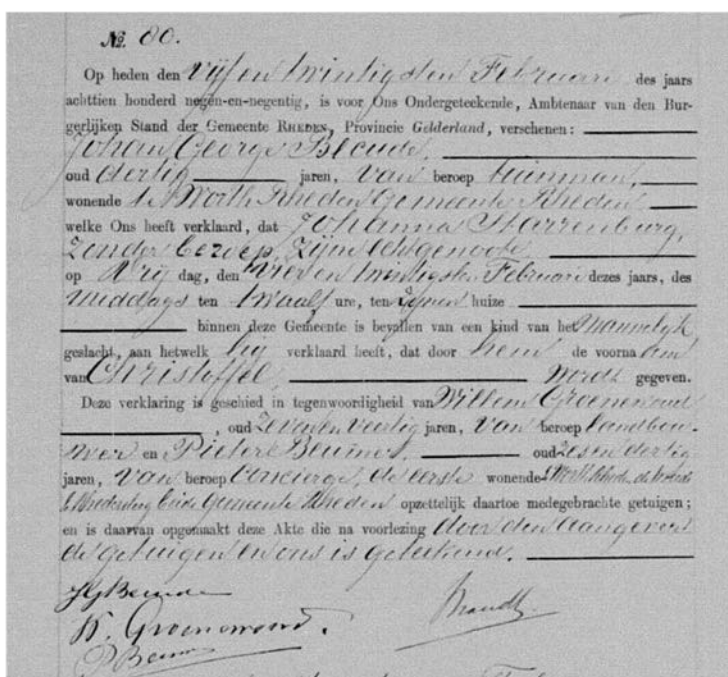
## Levensloop

Christiaan Becude werd op 24 februari 1899 geboren in Rheden. Zijn vader, Johan Georg, was handelaar; zijn moeder, Johanna Starrenburg,

huisvrouw. Na de lagere school in Rheden en de ulo in Velp werkte hij een aantal jaren als kantoorbediende. Via avondstudie haalde hij – volgens eigen zeggen *met glans* – het boekhouddiploma Mercurius bij het Bureau voor Handelswetenschappen en Boekhouden Van der Horst in Arnhem. Daarna vestigde hij zich als grossier in kippenvoer in Zutphen. Na tien jaar kreeg hij onenigheid met zijn compagnon en stapte hij uit het bedrijf. Mede-eigenaar B.J. Berendsen beschreef hem in 1943: *Treedt graag op de voorgrond, stelt eigenbelang boven groepsbelang. Voor kameraden die niet onderdanig zijn, is hij vals en laster-*



Advertentie die Becude voor zijn boekhoudbureau plaatste. (Bron: Volk en Vaderland, 13 juli 1941).



Het geboortebewijs van Christoffel Becude. (Bron: Centraal Bureau voor Genealogie).

lijk'. In 1933 begon hij aan de Kruisberg 62a in Doetinchem een boekhoudkantoor. Op 4 juni 1924 was hij in Zutphen getrouwd met de vijf jaar oudere Wilhelmina Suzanna Maria de Marée, dochter van een leraar aardrijkskunde en geschiedenis. Het echtpaar bleef kinderloos.

Tot 1931 was Becude lid van de ARP. In dat jaar verliet hij die partij, omdat hij het oneens was met de politiek van Hendrik Colijn. In november 1935 werd hij lid van de NSB; hij kreeg het stamboeknummer 63030. Becude koos bewust voor de NSB. Uit functies die hij binnen de beweging bekleedde en uit een aantal uitspraken – die verderop nog aan de orde komen – blijkt dat hij tot het eind van de oorlog in de fascistische ideeën bleef geloven. Hij was van mening dat de NSB meer eenheid in Nederland kon brengen.



Het politieke landschap was versplinterd; in 1935 waren er 53 politieke partijen. Hij sloot zich aan bij de kring Doetinchem, die in 1936 ongeveer negentig leden telde. Toen Mussert op 14 juni 1941 het nieuwe districtshuis op de hoek Wijnbergseweg/Dichterseweg opende, nam maar een handjevol niet-leden de moeite de Leider te aanschouwen. Na mei 1940 bleef hij Mussert trouw,



*Opening van het NSB-kringhuis in Doetinchem op 14 juni 1941. (Collectie: J.C.W. Wameling).*

omdat 'het nationaal-socialisme de juiste stroming was en een Duitse overwinning in het belang van het Nederlandse volk was. (...). Het communisme is een gevaar voor West-Europa en Duitsland is het enige land dat (de uitbreiding daarvan) kan verhinderen'. De afkeer van het communisme liet hij ook blijken in een brief van 27 mei 1943 waarin hij leden uitnodigde aanwezig te zijn op een bijeenkomst met Oostfrontstrijders die op verlof in Nederland waren. 'Zij hebben daar geweldig gevochten en goed werk gedaan. Allen die hopen op een nederlaag van de As-mogendheden, moeten maar eens een kijkje gaan nemen in het Sovjet-paradijs. Een nieuw geordend Europa is alleen mogelijk bij een overwinning van Duitsland.'

### Lidmaatschappen en functies

De in 1931 door Mussert opgerichte Nationaal-Socialistische Beweging in Nederland had een vertakte organisatie. Het land was ingedeeld in gewesten en die weer in districten, kringen, groepen, buurten en blokken. Een blok had acht tot twaalf leden. Becude begon als blok-leider en werkte zich omhoog tot groeps- en kring-leider. Toen Mussert in februari 1939 een lezing hield in Doetinchem, was het Becude die de avond leidde. Hij colporteerde met *Volk en Vaderland*, het weekblad van de NSB, ging op huisbezoek en was collectant voor Winterhulp.

### Ze zijn er weer de loten van de nieuwe loterij van Winterhulp.

**PRIJSKANS RUIM 1 op 3. PRIJS PER LOT 50 ct.**

Loten verkrijgbaar bij :

**Aalten :** J. H. Smit, 1ste Broekdijk 13  
**Angerlo :** G. E. Span, A. 36  
**Almen :** M. Hendriksen, A. 64  
**Beek bij Didam :** J. Th. Heuthorst  
**Borculo :** J. Oorthuis Lutjeboer, Deugenweerd B 189  
**Brummen :** G. H. van Braak, Zegerijstraat A. 184  
**Bredevoort :** J. W. Prinsen, Misterw. 56  
**Doesburg :** J. A. Burgers, Kerkstraat 8  
**Doetinchem :** J. Th. Arntzen, Simonsplein 4  
                   H. J. G. Bloemers, Varsseweg 57  
                   W. A. de Haas, Fazantlaan 12  
**Eibergen :** A. R. v. d. Kooi Lenz, Huenderstr. A 634  
**Gendringen :** J. Aalbers, Grootestraat  
**Halle, gem. Zelhem :** G. Nijhof, G. 67.  
**'s-Heerenberg :** J. Noestheden, Molenstraat 14  
                   M. J. Jasperse, Zeddamscheweg 72  
**Hummelo :** W. G. Vreeman, A. 301  
**Hengelo (G.) :** G. Weustenenk, Spalstraat  
**Lochem :** D. W. te Hasseloo, Bierweg 3—5  
                   W. te Veldhuis, Kastanjelaan 38  
**Neede :** G. H. Wormgoor, Oudestraat A 88  
**Ruurlo :** H. Bleumink, A. 18  
**Varsseveld :** G. Helmink, Spoorstraat C. 236  
**Vorden :** A. J. Weenink, Zutphenscheweg  
**Wehl :** A. van Bommel, Grootestraat  
**Winterswijk :** H. Kleinstarink, Misterstraat 57  
**Zelhem :** H. M. Wessels, Smidstraat 89a  
                   J. Th. Heersink, Wolfersveen F. 119

In plaatsen waar niet verkrijgbaar, wende men zich tot den Hoofdagant voor den Geld. Achterhoek  
**C. BECUDÉ, Kruisberg 62a, Doetinchem, Tel. 979**

*Advertentie die mensen oproep loten te kopen voor Winterhulp. (Bron: De Graafschap-bode, 14 februari 1942).*

Naast de geografische indeling ontstond binnen de NSB in de loop der jaren een aantal (beroeps) organisaties zoals het Nederlands Agrarisch Front, het Vervoersfront, het Opvoedfront en het Medisch Front. De in 1932 opgerichte semimilitaire Weer-Afdeling (WA) had o.a. als doel 'het weer- vermogen van de Beweging te verhogen, tegen- over personen en instellingen, welke haar aantas- ten'. Becude werd in 1941 met nummer 12867 lid van de WA en kreeg daar de functie van vendel- vormings-leider en heerbanvertegenwoordiger. Een (heer)ban was een tamelijk grote groep bin- nen de WA, die bestond uit een staf en vier ven- dels. Een vendel telde honderdtwintig WA- mannen. Als burgemeester van Gendt liep Becude volgens een verklaring van gemeenteamtenaar Willem Pijnappel altijd in WA-uniform (broek f 14,50, laarzen f 22,50, koppel f 5,10, hemd f 4,50, pet f 4,70 en tuniek f 35,50). Omdat hij een wapenvergunning had voor een *Faustfeuer- waffe*, droeg hij mogelijk daarbij zijn pistool. Dat is een raar idee; de burgemeester van Gendt in uniform en gewapend op straat.

Als lid 1907 van de accountantsafdeling van het Rechtsfront werd hij geacht mee te werken aan de opbouw van *de nieuwe staat*. Bovendien was hij lid van het Nederlands Verbond voor Sibbekunde. In deze hoedanigheid hield hij zich bezig met genealogisch onderzoek, vooral bedoeld om de raszuiverheid van de onderzochte personen vast te stellen. Samenvattend: Becude was in de regio Doetinchem een druk baasje. Mussert beloofde hem hiervoor in 1943 met het ereteken Strijd en Offer.



*Medaille Strijd en Offer*

*. Becude was een van de 38 NSB'ers uit Gelderland die deze medaille ontving.*

### Burgemeesterscursus

Het sprak bijna vanzelf dat de NSB zich na de Duitse inval in mei 1940 opwierp als dé partij van ons land. Het aantal leden nam na mei 1940 spectaculair toe. Liefst 23.000 'meikevers', zoals de nieuwkomers spottend genoemd werden, lieten zich inschrijven, waardoor het aantal leden eind 1941 ongeveer 78.000 bedroeg. Een aantal daarvan was lid geworden om er via een baantje beter van te worden. Partijleden vonden dat zij een belangrijker rol in het bestuur moesten spelen, zowel op landelijk, provinciaal als gemeentelijk gebied. Dat gold zeker na december 1941 toen de NSB de enig toegestane partij in het land was. Wat het gemeentelijk bestuur betreft, al vanaf begin 1941 organiseerde de NSB voor belangstellende leden een 'opleiding' voor burgemeesters. De drie maanden durende schriftelijke cursus werd besloten met een mondeling examen. Wie daarvoor slaagde – en dat was een minderheid van de kandidaten – kreeg een week lang mondelinge lessen van prominente NSB'ers zoals Meinoud Rost van Tonningen en Robert van Genechten. Becude, die

de cursus in 1942 volgde, haalde voor de onderdelen staatsrecht en improvisatie een onvoldoende, voor gemeenterecht een voldoende en scoorde goed bij gemeentefinanciën en zijn toespraak. Zijn examinatoren beoordeelden hem verschillend. De een sprak van '*onvoldoende kennis, slap, eigenwijs*', een ander roemde: '*behoorlijk optreden, kent de stof, behoorlijk inzicht*'. Het examen leverde hem als uitslag een *voorwaardelijk geslaagd* op. Het is onduidelijk wat dat inhield; is hij na de mondelinge cursus en zijn vrijwillerschap in de gemeente Angerlo alsnog geslaagd? In ieder geval stuurde hij in oktober 1942 een open sollicitatie naar een burgemeesterspost aan de *Beauftragte des Reichskommissars für die Provinz Gelderland*. Het was een eenvoudig getikt briefje, A5-formaat met een tweetal verbeterde typefouten. Hij was beschikbaar wanneer er een vacature was. Het liefst in een plattelandsgemeente in Gelderland of Overijssel. Hij voelde zich verwant met de eenvoudige boerenstand uit de dorpen. En, omdat hij geslaagd was voor de cursus meende hij klaar te zijn voor die functie.

Op 14 februari 1944 solliciteerde Becude bij de *Beauftragte* naar het ambt van burgemeester in Gendt. Daar was een vacature, want de benoeming van zittend burgemeester H. Crevels, die op 1 januari 1944 eindigde, was door de bezetter niet verlengd. Tot er een nieuwe burgemeester was, trad wethouder G.H. Meurs op als vervanger. In de meeste gevallen benoemden de Duitsers NSBers op de opengevallen plaatsen. Zo ook in Gendt. Zoals hierboven al staat: op 31 maart 1944 werd Christoffel Becude benoemd tot burgemeester van Gendt. (In juli 1944 telde Nederland 275 NSB-burgemeesters; een derde van het totale aantal.)

De officiële installatie vond plaats op zaterdag-



*Het Gendtse gemeentehuis in 1944. (Bron: Documentatie Historische Kring Gende).*



middag 10 juni om 14.30 uur op het gemeentehuis aan de Markt. Becude en zijn vrouw gingen op 17 mei 1944 wonen in het huis van de ontslagen burgemeester Crevels, Markt A9.

### Burgemeester van Gendt

Een paar dagen na zijn benoeming nam Becude een eerste kijkje in zijn nieuwe gemeente. Uit het weekblad *De Betuwe* weten we dat hij – hoewel nog niet officieel in functie – vanaf maandag 22 mei voor iedereen op het gemeentehuis te spreken was. Van zijn optreden in Gendt zijn we aangewezen op een paar berichten in *De Betuwe* en de verklaringen die politiemann Theo van Dalen, de al genoemde Wim Pijnappel en Becude zelf aan leden van de Politieke Opsporingsdienst afgelegd hebben. Bovendien beschikken we over de herinneringen van de jeugdige onderduiker Nathan Cohen, die met zijn ouders en zusjes bij Van Dalen ondergedoken zat. In de krantenberichten gaat het om doodsimpele zaken als het storten van vuil en dat ongedorst stro minstens veertig meter van een houten en twintig meter van een stenen gebouw opgeslagen moest worden. Duidelijker verband met de oorlog was de waarschuwing dat het vernielen van werken van de *Wehrmacht*, zoals het dichtgooien van loopgraven, zwaar gestraft zou worden.

Theo van Dalen emigreerde met zijn vrouw en drie kinderen naar Oberon in Australië, waar hij een boerenbedrijf begon. In 1974 kregen Theo en Bets van Dalen van de Israëlische organisatie *Yad*



Theo van Dalen met zijn vrouw Bets en zoon Bram op hun boerderij in Australië. (Collectie: Henk Klaassen).

*Vashem* de onderscheiding *Rechtvaardige onder de Volkeren* voor hun hulp aan het Joodse gezin Cohen.

Uit de verklaringen die Van Dalen en Pijnappel na de oorlog aflegden, blijkt dat de inwoners van



Het gezin Cohen dat bij Theo van Dalen ondergedoken zat. V.l.n.r.: Henny, vader Isaac, Nathan, moeder Cohen en Annemieke. (Collectie: Truus Voermans/Henk Klaassen).

Gendt in het dagelijks leven weinig last van Becude hebben gehad. Van Dalen, die als opperwachtmeester der marechaussee politiediensten in Gendt verrichtte, had in 1946 de marechaussee verlaten en werkte als bedrijfsleider in Groningen. *'Ik moet eerlijk zeggen dat ik van Becude persoonlijk weinig last heb gehad mede door het feit, dat ik in het belang van de Gemeente Gendt, getracht heb op goeden voet met Becude te blijven. Dat was ook persoonlijk voor mij van grooten betekenis, gezien het feit dat ik steeds Joodschen onderduikers in mijn huis heb geherbergd.* Becudes uitspraken komen hiermee overeen. Hij zei zeer goed bevriend geweest te zijn met de politiemann en dat die *'wel weten kon dat hij van mij geen last zou ondervinden. Zo niet, dan had ik dat wel eerder kunnen doen, want het was mij bijvoorbeeld bekend dat van Dalen in zijn huis een Joodsche familie herbergde'*. Becude verklaarde dat in een verhoor op 24 januari 1946. Het is dus best mogelijk dat hij pas na de oorlog gehoord heeft dat Van Dalen in zijn boerderijtje aan de Dijkstraat onderduikers verborg. Becude kan dat bij zijn verhoor gezegd hebben om minder schuldig te zijn. Maar kan uit de verklaring van Van Dalen niet opgemaakt worden, dat de burgemeester inderdaad meer wist? *'Ik heb'* aldus Van Dalen, *'nimmer den indruk gehad dat hij jacht maakte op onderduikers en wel om reden hij, indien er een onderduiker moest worden opgehaald, mij daarvan alle bijzonderheden vertelde en een tijdafpraak maakte, waarop wij den onderduiker zouden arresteren. Ik waarschuwde dien persoon dan. Een arrestatie heeft dan ook nimmer plaats gehad.'* En uit het verhaal van Nathan Cohen, die bij Van Dalen verborgen zat, kan misschien geconcludeerd worden, dat het feit dat er bij Van Dalen acht onderduikers zaten, in het dorp Gendt niet voor iedereen een geheim ge-

weest kan zijn. Het is niet zo onlogisch te denken dat Becude inderdaad op de hoogte was van het bestaan van de onderduikers. Cohen schreef ook dat Van Dalen 's nachts allerlei officiële papieren uit het gemeentehuis haalde die hij gebruikte ten gunste van de onderduikers. Je hoefde als burgemeester toch waarlijk geen genie te zijn om te zien dat er iets aan de hand was.

Het verhaal van Willem Pijnappel, 28 jaar oud in 1946, komt overeen met het bovenstaande. *'Als ambtenaar heb ik weinig last van hem gehad, hoewel hij veel op de secretarie aanwezig was. Er ging weinig van hem uit, niet als NSB'er, niet als burgemeester. De bevolking van Gendt heeft weinig last van hem gehad. Hij maakte door zijn woord propaganda voor de NSB, maar heeft nooit iemand geprest lid te worden.'* Pijnappel vertelde dat hij een paar keer per week naar het postkantoor moest om post te halen, waaronder de NSB-bladen *Volk en Vaderland*, *Het Nationale Dagblad* en *De Zwarte Soldaat*, het weekblad van de WA.

## September 1944

Dat Becude een relatief milde houding naar de Gendtse bevolking had, wil niet zeggen dat hij geen gevolg gaf aan de bevelen van de bezetter. Op 15 september 1944 kreeg hij opdracht om voor 150 – Becude zelf spreekt van *'een aantal'* – mannen te zorgen die loopgraven moesten graven aan het Pannerdensch Kanaal. Van Dalen kreeg opdracht om de lastgeving bij de mensen te bezorgen. Die gebruikte tegenover de burgemeester de smoes dat er een vliegtuig neergestort was bij Angeren en dat hij eerst de bemanning moest opsporen. *'Ik maakte van den tijd, die ik daarvoor had vrijgemaakt, gebruik om mijn onderduikers, mijn gezin en mijn persoonlijke bezittingen, weg te werken, waarop ik zelf ook verdwenen ben.'*

Twee dagen later begon operatie *Market Garden*. Becude vluchtte dezelfde dag naar de Achterhoek. Daar werkte hij ruim een maand voor de Arbeidsinzet in Doetinchem. Na een mislukte poging daar burgemeester te worden – burgemeester Duval Slothouwer was ondergedoken – kreeg hij op 25 oktober die functie in Dinxperlo. Na de bevrijding van die gemeente op 4 april 1945, werd Becude daar een dag later gedetineerd. Dat was het begin van een serie plaatsen waar hij de komende twee jaar zou verblijven: Dinxperlo, Den Haag, weer terug naar Dinxperlo, Doetinchem, Nijmegen en fort Vuren. In april 1945 schorste het Militair Gezag hem als burgemeester; officieel ontslag we-

**De Burgemeester der gemeente Dinxperlo herinnert aan het bestaande verbod om zonder zijn toestemming te beschikken over hout op stam. Overtreding van dit verbod zal voor de betrokkenen ernstige gevolgen hebben.**  
**De Burgem. voornoemd**  
**C. BECUE.**

**De Burgemeester der gemeente Dinxperlo maakt bekend, dat het ve blijft van evacués in de gemeente zonder zich gemeld te hebben bij den dienst Evacuatie ten gemeentehuize, verboden is. Het ver eenen van huisvesting aan niet geregistreerde evacués is niet toegestaan. Op de naleving dezer bepalingen zal strenge contrôle worden uitgeoefend.**  
**De Burgem. voornoemd,**  
**C. BECUE, wnd.**

*Een tweetal afkondigingen die Becude in Dinxperlo liet publiceren. (Bron: De Graafschap-bode, 6 maart 1945).*

gens ontrouw kreeg hij op 9 november, zowel als burgemeester van Gendt, Bommel – op 8 september 1944 was hij daar waarnemer geworden na het onderduiken van Wim van Elk – als van Dinxperlo. Uit een proces-verbaal over zijn tijd als burgemeester in de Achterhoekse plaats: *'Navraag door verbalisant bij inwoners van Dinxperlo leverde geen negatieve reacties op (behalve dan dat hij NSB'er was). Wel had hij actiever tegen de Duitse bevelen (als het oproepen van mannen voor de arbeidsinzet en het vorderen van fietsen) kunnen zijn'*.

## Bijzondere Rechtspleging

Op 10 mei 1941, precies een jaar na de Duitse inval, sprak koningin Wilhelmina in Londen over *'een handvol verraders, waarvoor in bevrijd Nederland geen plaats zal zijn'*. Vier jaar later bleken dat er beduidend meer dan een handvol te zijn. Volgens historicus De Jong zijn er in 1944 en 1945 ongeveer 150.000 'foute' Nederlanders gearresteerd. In oktober 1945 zaten er daarvan nog 96.000 in detentie: 72.000 mannen en 24.000 vrouwen. Tot de laatste groep hoorde ook Wilhelmina de Marée, Becudes vrouw. Zij was in 1937 lid van de NSB geworden. In de eerste maanden

van 1946 werd zij vrijgelaten. Ze vond onderdak bij een kennis, die in Zelhem een boerderij had. Voor het berechten van 'foute' landgenoten was speciale wetgeving nodig. Personen die ernstige oorlogsmisdrijven gepleegd hadden, moesten de doodstraf kunnen krijgen. Maar die bestond sinds 1871 niet meer voor burgers. De nieuwe wetgeving was nodig, omdat wettelijk bepaald was (en is) dat niemand veroordeeld kan worden zonder voorafgaande wettelijke strafbepaling. Vertaald naar een simpel voorbeeld in onze tijd: wanneer op 1 januari de maximum snelheid op een traject teruggebracht wordt naar 100 km, kun je niet beboet worden wanneer je daar half december 120 km hebt gereden.

De regering in Londen richtte twee rechtbanken op. Bijzondere Gerechtshoven zouden zich buigen over de 'zware' gevallen. De rechters van een gerechtshof, drie juristen en twee militairen, konden de doodstraf opleggen. De vijf gerechtshoven hebben dat 145 keer gedaan. In 42 gevallen is die straf uitgevoerd, o.a. bij Mussert, Rauter en NSB-propagandist Max Blokzijl.

Voor de minder ernstige gevallen, zoals mensen die zich bij foute organisaties hadden aangesloten, kwamen er Tribunaal. Daar werd rechtgesproken door drie personen, een juridisch geschoold voorzitter en twee burgers. Een Tribunaal kon drie maatregelen nemen: internering van maximaal tien jaar, ontzetting uit bepaalde rechten en verbeurdverklaring van (een deel van) het vermogen.

De arrestatie van de verdachten gebeurde onder verantwoordelijkheid van het Militair Gezag. Om

dat deze functionarissen hun handen meer dan vol hadden aan andere zaken, was de praktijk dat de gevangenneming gebeurde door leden van de Binnenlandse Strijdkrachten, illegale werkers en – later – door leden van de gezuiverde politie.

## Proces

Christoffel Becude verscheen op 25 april 1947, dus ruim twee jaar na zijn arrestatie, voor de Achste Kamer van het Tribunaal in Arnhem. In het Bewarings- en Verblijfskamp Vuren was hij als machinaal houtbewerker tewerkgesteld op een steenfabriek. Hij werd tijdens het proces bijgestaan door mr. J.H. Arnold uit Arnhem. Van diens verdediging is een ultrakorte samenvatting bewaard gebleven, waarschijnlijk genoteerd door een medewerker van het Tribunaal: *'De man steenfabrieksarbeider, de vrouw boerin; ziedaar het resultaat van enigen jaren politieke verdwaaardheid, gevolg van kritische propaganda'*.

Tijdens het proces legde Becude een verklaring af waarin hij het merendeel van de tenlastelegging erkende. Hij ontkende alleen kringleider en kringbeheerder te zijn geweest. Over zijn vertrek uit Gendt zei hij: *'Dat ik in Gendt wegging toen de Geallieerden kwamen, was volgens een tevoren ontvangen opdracht'*. Het Tribunaal, dat bestond uit voorzitter mr. R. Lion en de leden W.H. Brunsveld en H.J. Molthoff, accepteerde de twee ontkenningen van Becude, maar vond dat hij schuldig was aan de andere punten van de aanklacht en veroordeelde hem tot de duur van zijn internering. Met andere woorden, Becude werd meteen vrijgelaten. Dat was niet alles. Het Tribunaal ontnam

hem het actief en passief kiesrecht. Dat duurde tot 1955; toen kreeg hij op eigen verzoek de beide rechten terug. Er was nog een derde punt. Bij de internering hoorde ook het verlies van het beheer over het vermogen van de verdachte. Dat werd ondergebracht bij het Nederlands Beheersinstituut, in Becudes geval bij de afdeling Winterswijk. Dat regelde de mogelijke inkomsten, maar vooral uitgaven van een geïnterneerde. Zo vroeg Willem Pijnappel aan het Instituut wat hij moest doen met een nota van de PGEM. Die had een reke-

|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  |                                    |  |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--|------------------------------------|--|
| 1) Verzet, met gekruide (stijl- en piers)                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |  | 2) Geslacht                        |  |
| No. 80 12Nov48AA                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |  |                                    |  |
| 3) Becude--                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |  | 4) 24 Februari 1899                |  |
| Christoffel--                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |  | Rheden Gld                         |  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  | 5) Nat. Ned                        |  |
| 6) Johan George--                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |  | 7) Beroep (ho)                     |  |
| Starrenburg, Johanna--                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |  | Kantoorbed(0)DEW                   |  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  | belastingconsulent(II)             |  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  | Zonder                             |  |
| 8) Geslachtenamen en (10) Voornamen                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |  | 9) 9 Sep 68 = Nijmegen             |  |
| de Marée, Wilhelmina Suzanna                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |  | 10) 20 Mei 71 = Zoeterwoude        |  |
| Maria                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |  |                                    |  |
| 11) 21 Mrt 94 = Putten Gld                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |  | 12) 4 Jun 24 = Zutphen             |  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  |                                    |  |
| 13) Dagt, wachthe                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |  | 14) 14-15-16) Ruwelijk onthouden   |  |
| 23Mrt39 DOETINCHEM                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              |  | 15) 17) Afgesdord (stijl- en gen.) |  |
| 17Mei44 GENDT A 9                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |  |                                    |  |
| 14Feb48 AALDEN Haart 60                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |  |                                    |  |
| 8Apr49 Dale 22                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |  |                                    |  |
| 5Aug50 Dinxperlosestr 22-I                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |  |                                    |  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  | Overleden te Aalten                |  |
|                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 |  | Op 23 feb 19 78                    |  |
| <p>Gegensversterking op grond van art. 6 van de Overeenkomst van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en het bestuur van de Stichting Centraal Bureau voor Genealogie inzake het beheer van het "Centraal archief van overledenen", naar de regels gesteld in art. 33 van de Regeling besidsadministratie personen van 3 december 2013 (St.crt. 2013 nr. 24313 d.d. 10 december 2013) en tegen een vergoeding als vermeld in artikel 33 van dezelfde Regeling.</p> <p>De verspreiding geschiedt persoonlijk. Verspreiding is - behoudens schriftelijke toestemming - niet toegestaan.</p> |  |                                    |  |

De kaart die het CBG van Christoffel Becude bewaart. (Bron: Centraal Bureau voor Genealogie).



ning van f 22,13 naar de gemeente Gendt gestuurd voor het gebruik van 253 kWh stroom in de burgermeesterswoning tussen juli 1944 en juni 1945. En mevrouw Becude beklagde zich in Winterswijk dat zij nog geen enkel meubelstuk uit hun Gendtse woning teruggekregen had. Het Tribunaal besliste dat Becude het beheer over zijn bezittingen op 15 juni 1947 moest terugkrijgen. Dat stelde niet zo veel voor: f 368,46. Maar daar moest nog f 500,00 inkomstenbelasting over 1943 af.

## Conclusie

Het Tribunaal oordeelde dat Becude met twee jaar internering – afgezien van het verlies van zijn politieke rechten – voldoende straf had gehad. Daags na zijn proces vertrok hij naar Zelhem, waar zijn vrouw verbleef. In februari van het jaar daarop vertrokken zij naar Aalten waar ze tot hun dood woonden. Becude pakte daar zijn oude beroep, boekhouder en administrateur, weer op.

Uit de stukken blijkt dat Becude een overtuigd NSB'er was. Van 1935 tot het eind van de oorlog was hij lid, bekleedde verschillende functies en zette zich in voor de Beweging, was geabonneerd op NSB- periodieken, colporteurde, bracht huisbezoeken en probeerde mensen te winnen voor Mussert's ideeën. Zijn uitspraken over de rol van Duitsland in het 'nieuwe' Europa dienden de nationaal-socialistische zaak. Hij wilde daarvoor zo graag burgemeester worden dat hij daarvoor de cursus volgde. Toen hij voor die taak in Gendt de kans kreeg, accepteerde hij een inkomstenvermindering van ruim een kwart. Als accountant verdiende hij – naar eigen zeggen – ruim f 4.000,00 per jaar, terwijl hij als burgemeester van een plattelandsgemeente met f 2.900,00 genoegen nam. Als burgemeester bleek hij geen scherpshijper, of was hij een zwakke persoonlijkheid? Hij voerde bevelen van de bezetter uit, maar getuigen uit zowel Gendt als Dinxperlo verklaarden verder weinig last van hem gehad te hebben.

De onbekende burgemeester, heeft het zij het een onduidelijk, gezicht gekregen.

## Archieven

Gelders Archief, Arnhem: Militair Gezag, toegang 1037, inv. nrs. 398 – 437, 446.

Nationaal Archief, Den Haag :

- Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR), toegang 2.09.09, inv. nr. 102777;
- CABR, inv. nr. 27619;
- Zuiveringsarchieven ministerie van Binnenlandse Zaken, toegang 2.04.67, inv. nr. 2148;

- Nederlandse Beheersinstituut, toegang 2.09.16, inv. nr. 33199.

Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocide-studies (NIOD), Amsterdam: NSB-archief, toegang 123, inv. nrs. 1128 en 1129, 1402, 1465 en 1466.

## Literatuur

Blom, J.C., 'Nederland onder Duitse bezetting 10 mei 1940 – 15 mei 1945', in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 15, Bussum 1980, 55 –94.

Cohen, N, *The Book of Nathan*, Arad (Israël), 1995.

Jong, L. de, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* (diverse delen), 's-Gravenhage, 1969 – 1991.

Lammers, A.J., *Dinxperlo in oorlogstijd*, Aalten, 1995.

Otemann, W.H.J., *Tussen twee bruggen. Gendt in de Tweede Wereldoorlog*, z.p. (Barneveld), 2005

Volker, Inge, *Doetinchem in oorlogstijd. Vijf jaar Duitse bezetting in Doetinchem en Gaanderen*, Deutekom/Gander, 1966.

Diverse edities van dag- en weekbladen: *De Betuwe*, *De Gelderlander*, *De Graafschap-bode*, *Volk en Vaderland*.

**Geert Visser**

## Burgemeesters van Gendt

|                       |            |
|-----------------------|------------|
| C.H. Phaff            | 1810-1833? |
| G.W. Merkes           | 1833-1852  |
| A.H. van der Goes     | 1852-1872  |
| J.F.A. van der Goes   | 1872-1892  |
| C. Bosman             | 1892       |
| G.W. Maas Geesteranus | 1893-1916  |
| E.F. Simonis          | 1916-1928  |
| M.J. Mulders          | 1928-1933  |
| H.H. Crevels          | 1933-1944  |
| C. Becude             | 1944       |
| H.H. Crevels          | 1945       |
| J.B.R. van der Meulen | 1946-1960  |
| A.J.J.M. Arends       | 1960-1971  |
| C.A. Smal             | 1971-1976  |
| Th.J. Jeuken          | 1976-1982  |
| H.W.M. Lichtenberg    | 1963-1996  |
| Th.J.M. van Casteren  | 1996-1999  |
| H.L. van de Wende     | 1999-2001  |

## Wegsmiete kan altied nog

Mien ouweluij akkedie-rde duk nie mer  
En awwe dâ hadde was elend nie ver  
Dan keke ze grammieterig naor mekaor op  
Nee, wi'j hadde veul e-lend aon de kop

Moed wiemelde wâ en dâ was al 'n hortje  
Zo krie'j ien't lève van alles op 't bordje  
Dâ was al vanaf 't vörgende jaor  
En ze schuumde almar grei bi'j mekaor

Bi'j ons ien huus ston 't barstes vol  
Dâ leek onderha-nd wel 'n rovershol  
Duk hawwe d'r wel drie toffels staon  
En dan wie-re d'r ôk duk wâ weg gedaon

Moed praotte: minse smiete alles e-weg  
En dâ's alles wâ'k d'r over zeg  
Moed zoch overal 't grei bi'j mekaor  
Dâ dee'j ze toen al zwat twee jaor

En toen alles vol ston mè'r opgehaold grei  
Nam ze vertöffelik de hof d'r al bi'j  
Verders nu-rnt, daor viel niks te mie-re  
Mar as vâd d'r nie was, bleef ze prebie-re

De kont kere, dâ kô'j zwat nie mer  
Ze lie-p duk ien 't dôrp, kortbi'j, her-en der  
D'r kwam stids bi'j, niks moch e-weg  
En duk smete de minse al grei over de heg

En asse wer thuus kwam mè'r 'n pot of pan  
Vroeg ze duk nog: wâ viende gullie d'r van  
En awwe dan zeije: mins lao dâ toch daor  
Keek ze ow aon en dan wâ'j de sigaor

Want d'r viel tege hör niks ien te praote  
Niks hiellep en dan gieng je 't wel laote  
Ze keek nie mer vinnig, allinnig mar wied  
En almar schume vör niks a-nders mer tied

Djörrum hewwe toen mè z'n alle afgepraot  
Dawwe 'n bord gienge zette, aon de straat  
Mè daorop: alles wâ'r wief hê'r opgezoch  
Wör dör ons medeem wer truggebroch

Dan zou gi'j dinke, now is 't wel klaor  
De minse geve niks mer, dâ blief wel daor  
Mar dâ lie-p a-nders, en as moed iets vroeg  
Dan kreeg ze 't ôk en duk meer dan genoeg

Wi'j krega van dâ geloop 't henneweer  
Want ze bleef mar sleupe en keer op keer  
Moste wi'j mè stoewle en a-nder grei  
Trug naor de gevers, wâ'j ôk mar zei

Mâja d'r was niks mer aon te houwe  
Ze bleef alle daag mâr aon't helbouwe  
't Was hee gin doewn en op 't lange les  
Is vâd daorvör naor de dokter gewes



Die wis dâ allang,  
d'r wie-r over ge-  
praot  
Minse zage hör duk  
mè grei op straot  
De dokter praotte  
van: ze mô mar  
e-weg  
Dâ kan nie a-nders,  
't is zund dâ'k 't zeg

Want mè dizze ziek-  
te vil niks te beginne  
As de kop 't nie du,  
vil d'r niks te winne  
We zuke 'n mooi  
plekske ien 'n ge-  
stich  
Daor kan ze sleupe,  
mar mette deure dich

Dâ dee'j ons allemaol allejekes veul leed  
Wi'j hadde 't mè zien alle nie breed  
Mar mè zachte ha-nd en op seekre dag  
Wie-r ze mègenome, 't was 'n barre slag

En now is moed dus opgebos  
En dâ's wel zekers, die kum nie mer los  
Want asse ow haole mette blauwe wage.  
Is dâ vör jaore en nie vör dage

Laots hé'k ze nog us opgezoch  
Ze hâ né'r toffel weggebroch  
Toen'k daor vroeg: hoe motta op d'n duur  
Die blief sleupe mé keskes naor de muur

De ganse dag lup ze daor mè grei te sjouwe  
Aldurend aon hur neije lève te bouwe  
En a'j dan vraag: wâ hâ'j d'r van gedoch?  
Dan zeg ze: wegsmiete kan altied nog

**Tekst: Herman Buurman**

**Tekening: Wilma Schouten-Kregting**

## **Uitgezwermd vanuit Ewijk: een boek over de familie Buurman**

Op 19 april j.l. presenteerde Eef Hofs van de Historische Kring Angeren op de Walbeekschen Hof in Angeren zijn boek: *Uitgezwermd vanuit Ewijk. Van Biermans naar Bierman en Buurman*.

Dit boek van meer dan 500 pagina's bevat niet alleen een zeer uitgebreide geschiedenis van de familie Buurman, maar biedt, behalve inzicht in de geschiedenis van de verspreiding van deze familie door de Betuwe en Nederland, ook een intrigerende inkijk in de bewoningsgeschiedenis van Angeren en de Over-Betuwe van de achttiende tot en met de twintigste eeuw.

Het boek is uitbundig geïllustreerd met tal van foto's, historische documenten en kaartmateriaal. O.a. de Historische Kring Gente ondersteunde hem bij het vele onderzoekswerk dat hij ter voorbereiding deed. Willem Rasing ontving daarvoor een presentexemplaar voor de bibliotheek van de Historische Kring Gente. Voor belangstellenden zijn er nog slechts enkele exemplaren beschikbaar. Informatie kunt u aanvragen op het mailadres: [eef.hofs@planet.nl](mailto:eef.hofs@planet.nl). De prijs bedraagt € 50,-



*Willem Rasing ontvangt het presentexemplaar van het boek van Eef Hofs voor de HKG uit handen van de auteur (foto: Erik Hofs).*



# Scheers rolluiken

In de vorige Ganita mare werd gesproken over Scheers rolluiken. Als laatste zat dit bedrijf in de voormalige hal van Fort Bouw aan de Langstraat. Maar weet u waar Scheers rolluiken als eerste zat? Als bedrijf begon het in de gewezen varkensschuren op het adres Zandvoort 13 in Gendt.

(Bijna) iedereen weet dat vanaf juni 1967 op dat adres de familie Botterblom woonde. Pa en ma Botterblom hadden 12 kinderen en als extra bijverdienste had pa Botterblom mestvarkens. Op een gegeven moment werden de milieueisen zo streng dat pa Botterblom besloot om geen varkens meer te nemen. De kinderen kwamen op een leeftijd dat ze op eigen benen konden staan, dus die extra inkomsten konden wel gemist worden. Maar toen zat pa Botterblom met twee lege schuren. Toen kwamen de Scheersjes in beeld en dan met name Henri. Hij behoorde tot de vriendengroep van sommige kinderen Botterblom. Henri en zijn broer William begonnen een bedrijf in rolluiken en zonwering. Dat was in de tijd dat de mensen zich bewust werden dat men door te isoleren geld kon uitsparen. Velen namen daarom rolluiken en zonwering voor hun ramen.

Doordat Henri Scheers wel eens bij de familie Botterblom over de vloer kwam, viel zijn oog op de leegstaande schuren en de huisvesting van de firma Scheers was een feit. Er werd een telefoonkabel naar de schuur gelegd, de stroomkabels werden aangepast, evenals de schuren en Henri en Willem Scheers konden beginnen. Pa Botterblom was allang blij dat de schuren gebruikt werden en daarom was de huur erg schappelijk.

Na enige tijd hadden ze opslagruimte nodig. Geen probleem, want pa Botterblom had drie garages in een andere schuur gebouwd. Berucht waren in die tijd de schuurfeesten die de Botterblumpkes in die garages organiseerde. Dat was afgelopen toen de firma Scheers een van de garages ging huren als opslag. Toen kregen pa en ma Botterblom meer rust, want het geluid van de muziek bij de schuurfeesten was vaak 'oerend hard' en pa Botterblom zag zich vaak genooddacht om naar de meterkast te lopen en de schakelaar om te zetten. En aangezien er maar twee of drie groepen waren, stond alles in het duister.

En ook die garage werd voor een aardig prijsje gehuurd en voor een schappelijk prijsje werden er rolluiken gemonteerd bij het huis van pa Botterblom en laten ook bij de kinderen Botterblom.

Scheers rolluiken heeft tot medio 1991 in die schuren gezeten. Toen verkochten pa en ma Botterblom het huis aan een van hun kinderen. Aangezien Scheers rolluiken erg gegroeid was, waren de schuren te klein geworden en gingen ook zij verhuizen. Ze zaten daarna in Doornenburg. Toen het ook daar te klein werd, gingen ze weer terug naar Gendt in de hal van Fort Bouw aan de Langstraat. Dat werd het eindstation.

Dit verhaal wilde ik u toch niet onthouden.

**Frits Botterblom**

## Ontdekking gracht in Burchtgraafstraat

De Historische Kring Gende was laatst getuige van een opmerkelijke vondst. Tijdens werkzaamheden aan de Burchtgraafstraat werd het profiel van een Middeleeuwse gracht zichtbaar. Archeologen zijn daarna begonnen met proefsleuven te graven om te kijken hoe de gracht loopt en of verdere vondsten de functie verduidelijken. Is het de gracht rond het stadscentrum, rond het kasteel te Gendt of hoort die bij het in de buurt gelegen Huis te Gendt? Het is te vroeg om er conclusies aan te verbinden. Wij wachten het archeologische rapport af en zullen er dan uitgebreid op terugkomen.



*Deze oude kaart toont een gracht en de ruïne van het kasteel linksonder.*

## Kersenkoningin 2014 Nicole Hermesen



*Jan en Anna Meijer-Peekel.*

Nicole is geboren op 5 juli 1990 te Gendt als dochter van Gera Meijer en Peter Hermesen. Zij groeide op als een lief, vrolijk en aardig meisje dat precies wist wat ze wilde. Altijd druk met haar poppen, knutselen, dansen en zingen, kortom een gezellig kind, de vrolijkheid zelve. Zij is leergierig en zorgzaam en voor haar broer (Lex) en zus (Lisa) was en is zij een lieve zus. Zij heeft veel voor haar zus over en is menig keer tussenbeide gekomen om als scheidsrechter op te treden en een ruzietje te sussen!

Dansen was haar grootste hobby; zij was er dol op. Zo werden er ook vaak met de kinderen uit de buurt dansjes ingestudeerd. Deze ingestudeerde



*Wim en Grada Janssen-Heusingveld.*

haakt. Dit omdat Nicole dan zou moeten stoppen met voetballen! Voetbal genoot toch haar voorkeur. Ballet en voetbal zijn echter twee verschillende sporten die absoluut niet samen gaan. Daarbij zou zij haar vriendinnen, waarmee ze vanaf groep 7 bij de Bataven voetbalde (het eerste meidenteam), minder vaak gaan zien en dat kon toch echt niet.

Dus is ze naar het OBC in Bemmelen gegaan en bij de Bataven gebleven. Hier werd zij met haar team



*Nicole (links) en haar familie.*

dansjes moesten natuurlijk ook aan publiek getoond worden. Zo gebeurde het dat de mama's vaak werden uitgenodigd voor de uitvoering van de voorstelling onder het genot van een kopje koffie.



*De 13-jarige Nicole (midden), bijna onherkenbaar voor de dansvoorstelling.*



*Damesteam Bataven, kampioen 2009.*

in 2009 kampioen!

Ook heeft zij samen met een vriendin een paar jaar een F-team getraind en begeleid.

Maar naast ballet wilde Nicole toch ook wel stijldansen. Samen met haar vriendinnen heeft ze op dansles gezeten, waar zij (toen al) samen met Rob Aarntzen heeft afgedanst in Ballroom!

Na het behalen van haar havo-diploma heeft Nicole de studie Sociaal Pedagogische Hulpverlening op de HAN in Nijmegen gedaan, waardoor ze nu als Sociaal Pedagogisch Hulpverleenster werkzaam is bij de Pompe-Stichting in Zeeland (NBr). Door haar werk heeft zij wel moeten stoppen met voetballen, aangezien dit niet meer te combineren viel met haar baan: een lastige keuze. Toch is Nicole nog vaak te vinden bij de Bataven,



*Nicole met haar Rob.*

dit omdat haar vriend Rob Aarntzen in het eerste elftal speelt waardoor zij, wanneer het werk het toelaat, zondags naar de wedstrijd komt kijken.

Wellicht is dit ook de reden geweest dat zij in 2014 door de Bataven werd gevraagd om hun Kersenkoningin te worden. Heel spannend vond ze dit, maar ook een hele eer. Die rol heeft zij met verve vervuld. Samen met Iris en Milou heeft zij drie dagen lang genoten van alles wat er in Gendt georganiseerd was. Van alle reacties die zij hebben gekregen, van alle aandacht, ze hebben genoten!!

Nicole is uitgegroeid tot een mooie volwassen vrouw die nog steeds weet wat ze wil, die



*Kersenkoningin Nicole , geflankeerd door links Iris van Deelen en rechts Milou Gelsing.*

eerlijk durft te zijn en geniet van haar leven. Die nog steeds Lex en Lisa helpt waar dat nodig is en zorgzaam is voor iedereen die haar lief is. Zo ook voor haar halfbroertje Rick (5) en halfzusje Iris (3). Ondanks dat Nicole al getrouwd is, komt ze nog wekelijks langs om lekker te lunchen, een theetje te doen of gewoon even gezellig bij te kletsen. Voor haar ouders is zij een grote steun en toeverlaat.

**Willem Rasing**

|                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                 |                                                                        |                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                           |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <div>32+33</div> <div>Hermanus<br/>HERMSEN</div> <div>* Wijchen<br/>23 nov 1804<br/>† Wijchen<br/>14 nov 1876</div> <div>∞ 20 aug 1847</div> <div>Petronella<br/>Van UDEN</div> <div>* Wijchen<br/>07 nov 1818<br/>† Wijchen<br/>29 nov 1903</div> | <div>34+35</div> <div>Hendrikus<br/>HENDRIKS</div> <div>* Wijchen<br/>13 mrt 1827<br/>† Wijchen<br/>26 sep 1903</div> <div>∞ 19 aug 1845</div> <div>Wilhelmina<br/>BERLIE</div> <div>* Nederasselt<br/>24 mrt1825<br/>† Wijchen<br/>06 dec 1897</div> | <div>36+37</div>                                                                                                | <div>38+39</div>                                                       | <div>40+41</div> <div>Bartholomeus<br/>KOK</div> <div>* Beek<br/>3 mrt 1810<br/>† Beek<br/>27 okt 1887</div> <div>∞ 22 mei 1839</div> <div>Hendrika<br/>STEVENS</div> <div>* Beek<br/>1 mrt 1811<br/>†</div> | <div>42+43</div> <div>Theodor<br/>STELTJES</div> <div>*</div> <div>†</div> <div>Johanna<br/>RISWICK</div> <div>*</div> | <div>44+45</div> <div>Nicolaas<br/>ARTS</div> <div>* Beek<br/>1820<br/>† Ubbergen<br/>28 sep 1887</div> <div>∞</div> <div>Maria<br/>PEEREN</div> <div>* Ubbergen<br/>14 sep 1832<br/>† Ubbergen<br/>121 jan 1872</div> | <div>46+47</div> <div>Hendrikus<br/>LEENDERS</div> <div>*</div> <div>† Ubbergen<br/>15 feb 1878</div> <div>∞</div> <div>Antonia<br/>WEIJERS</div> <div>*</div> <div>1835<br/>† Beek<br/>12 okt 1900</div> |
| <div>16</div> <div>Leonardus<br/>HERMSEN</div> <div>*Wijchen<br/>23 jun 1848<br/>†</div> <div>∞ Wijchen 14 feb 1873</div>                                                                                                                          | <div>17</div> <div>Wilhelmina<br/>HENDRIKS</div> <div>*Wijchen<br/>1851<br/>†Wijchen<br/>6 mrt 1917</div>                                                                                                                                             | <div>18</div>                                                                                                   | <div>19</div> <div>Jacoba<br/>Cornelia<br/>GIJSBERS<br/>van WIJK</div> | <div>20</div> <div>Bartholomeus<br/>KOK</div> <div>*Ubbergen<br/>31 mei 1842<br/>†</div> <div>∞ Ubbergen 26 okt 1871</div>                                                                                   | <div>21</div> <div>Johanna<br/>STELTJES</div> <div>*Cranenburg<br/>14 aug 1843<br/>† Ubbergen<br/>27 mrt 1916</div>    | <div>22</div> <div>Arnoldus<br/>Hendrikus<br/>ARTS</div> <div>*Ubbergen<br/>07 feb 1862<br/>† Nijmegen<br/>28 nov 1910</div> <div>∞ Ubbergen 11 mei 1888</div>                                                         | <div>23</div> <div>Catharina<br/>LEENDERS</div> <div>*Ubbergen<br/>12 dec 1867<br/>†</div>                                                                                                                |
| <div>8</div> <div>Petrus<br/>HERMSEN</div> <div>* Wijchen<br/>18 jan 1886<br/>† Nijmegen<br/>22 dec 1934</div> <div>∞ Bergharen 13 jan 1913</div>                                                                                                  | <div>9</div> <div>Geertruida<br/>GIJSBERS van WIJK</div> <div>* Bergharen<br/>13 sep 1889<br/>† Nijmegen<br/>&lt;1934</div>                                                                                                                           |                                                                                                                 |                                                                        | <div>10</div> <div>Hendrikus<br/>KOK</div> <div>* Ubbergen<br/>25 aug 1880<br/>† Nijmegen<br/>11 jun 1940</div> <div>∞ Ubbergen 18 jan 1911</div>                                                            | <div>11</div> <div>Maria Antonia<br/>ARTS</div> <div>* Ubbergen<br/>27 feb 1889<br/>† Nijmegen<br/>11 jan1935</div>    |                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                           |
| <div>4</div> <div>Peter Leonard Mathias<br/>HERMSEN</div> <div>*Ratingen 5 februari 1917<br/>†Nijmegen 20 augustus 1975</div>                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                                                                                       | <div>5</div> <div>Elisabeth Johanna<br/>KOK</div> <div>* Ubbergen 9 maart 1922<br/>†Nijmegen 20 juni 1998</div> |                                                                        |                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                           |
| <div>2</div> <div>Peter<br/>HERMSEN</div> <div>* Nijmegen<br/>23 september 1963</div> <div>∞ Gendt</div>                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                 |                                                                        |                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                           |
|                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                       | <div>Nicole Wilhelmina Elisabeth</div> <div>* Gendt</div> <div>Kersenkoningin</div>                             |                                                                        |                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                           |



|                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                         |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <div>48+49</div> <div>Lucas<br/>MEIJER</div> <div>* Valburg<br/>4 dec 1806<br/>† Gendt<br/>13 mrt 1882</div> <div>∞ 27 mei 1837</div> <div>Helena J. van<br/>KEMPEN<br/>* Den Bosch<br/>14 jul 1816<br/>† Gendt<br/>20 mrt 1878</div> | <div>50+51</div> <div>Evert<br/>SIEBENHEL-<br/>LER</div> <div>* Elst<br/>13 sep 1834<br/>† Elst<br/>22 apr 1866</div> <div>∞ 10 jul 1861</div> <div>Maria van<br/>DALEN<br/>* Huissen<br/>29 okt 1823<br/>† Gendt<br/>20 feb 1900</div> | <div>52+53</div> <div>Bartholomeus<br/>PEEKEL</div> <div>* Mehr<br/>19 feb 1819<br/>† Bommel<br/>3 aug 1875</div> <div>∞ 18 apr 1864</div> <div>Joanna<br/>NUIJ<br/>* Bommel<br/>12 mrt 1828<br/>† Bommel<br/>5 okt 1897</div> | <div>54+55</div> <div>Joannes<br/>WILTING</div> <div>* Bommel<br/>24 dec 1831<br/>† Bommel<br/>17 apr 1919</div> <div>∞ 23 mei 1871</div> <div>Petronella<br/>PETERS<br/>* Bommel<br/>4 jul 1843<br/>† Bommel<br/>13 apr 1898</div> | <div>56+57</div> <div>Johannes<br/>JANSSEN</div> <div>* Huissen<br/>1 feb 1841<br/>† Gendt<br/>6 mei 1903</div> <div>∞ 15 feb 1871</div> <div>Theodora<br/>REIJMERS<br/>* Bommel<br/>7 dec 1841<br/>† Gendt<br/>5 mrt 1921</div> | <div>58+59</div> <div>Willem<br/>HUIJSMAN</div> <div>* Gendt<br/>17 okt 1826<br/>† Gendt<br/>21 dec 1893</div> <div>∞ 13 mrt 1868</div> <div>Wilhelmina ter<br/>MEER<br/>* Gendt<br/>18 sep 1838<br/>† Gendt<br/>17 mrt 1909</div> | <div>60+61</div> <div>Hendrikus<br/>HEU-<br/>SINGVELD</div> <div>* Didam<br/>28 feb 1830<br/>† Didam<br/>25 jan 1882</div> <div>∞ 23 jun 1866</div> <div>Hendrina<br/>BLEUMER<br/>* Wehl<br/>28 aug 1836<br/>† Didam<br/>30 dec 1893</div> | <div>62+63</div> <div>Gerhardus<br/>SCHIPPER</div> <div>* Zevenaar<br/>25 mrt 1833<br/>† Gendt<br/>13 jan 1909</div> <div>∞ 29 apr 1870</div> <div>Grada<br/>HENDRIKSEN<br/>* Zevenaar<br/>6 feb 1839<br/>† Gendt<br/>20 sep 1905</div> |
| <div>24</div> <div>Gradus<br/>MEIJER</div> <div>* Gendt<br/>27 feb 1856<br/>† Gendt<br/>28 feb 1937</div> <div>∞ Gendt 10 juni 1891</div>                                                                                             | <div>25</div> <div>Maria<br/>SIEBEN-<br/>HELLER</div> <div>* Bommel<br/>18 nov 1863<br/>† Gendt<br/>6 jul 1923</div>                                                                                                                    | <div>26</div> <div>Hendrikus<br/>B.<br/>PEEKEL</div> <div>* Bommel<br/>22 jan 1866<br/>† Bommel<br/>26 apr 1948</div> <div>∞ Bommel 12 mei 1899</div>                                                                          | <div>27</div> <div>Maria H.<br/>WILTING</div> <div>* Bommel<br/>1 dec 1872<br/>† Bommel<br/>22 aug 1958</div>                                                                                                                       | <div>28</div> <div>Johannes A.<br/>JANSSEN</div> <div>* Huissen<br/>19 mrt 1872<br/>† Gendt<br/>18 feb 1939</div> <div>∞ Gendt 8 nov 1901</div>                                                                                  | <div>29</div> <div>Elisabeth<br/>HUIJSMAN</div> <div>* Gendt<br/>6 aug 1875<br/>† Nijmegen<br/>6 mrt 1950</div>                                                                                                                    | <div>30</div> <div>Gradus<br/>HEU-<br/>SINGVELD</div> <div>* Didam<br/>4 feb 1870<br/>† Gendt<br/>9 jun 1922</div> <div>∞ Gendt 27 jan 1901</div>                                                                                          | <div>31</div> <div>Johanna<br/>SCHIPPER</div> <div>* Gendt<br/>12 dec 1872<br/>† Gendt<br/>5 mrt 1946</div>                                                                                                                             |
| <div>12</div> <div>Johannes Theodorus<br/>MEIJER</div> <div>* Gendt<br/>4 mei 1897<br/>† Gendt<br/>6 september 1968</div> <div>∞ Bommel 30 april 1931</div>                                                                           | <div>13</div> <div>Johanna Petronella<br/>PEEKEL</div> <div>* Bommel<br/>6 februari 1900<br/>† Gendt<br/>12 maart 1971</div>                                                                                                            | <div>14</div> <div>Wilhelmus Johannes<br/>JANSSEN</div> <div>* Gendt<br/>1 december 1902<br/>† Gendt<br/>29 december 1985</div> <div>∞ Gendt 16 mei 1931</div>                                                                 | <div>15</div> <div>Gerarda Everdina<br/>HEUSINGVELD</div> <div>* Gendt<br/>28 maart 1904<br/>† Gendt<br/>1 maart 1990</div>                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                         |
| <div>6</div> <div>Hendrikus Gerardus<br/>MEIJER</div> <div>* Gendt 15 februari 1934<br/>† Gendt 6 februari 1999</div>                                                                                                                 | <div>7</div> <div>Wilhelmina Theodora Maria<br/>JANSSEN</div> <div>* Gendt 26 mei 1939<br/>† Nijmegen 20 maart 1992</div> <div>∞ Gendt 26 mei 1961</div>                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                         |
| <div>3</div> <div>Gerarda Johanna Wilhelmina<br/>MEIJER</div> <div>* Gendt 2 april 1962</div> <div>12 mei 1989</div>                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                         |

**HERMSEN**  
5 juli 1990  
**2014**

## Spelenderwijs

Vanaf 1950 woonden we in de Burchtgraafstraat en hadden goed contact met de burens. Het was gewoon een gezellige straat met veel jongens en meisjes van dezelfde leeftijd.

En wat is de grootste hobby van jongens? Natuurlijk voetballen en dat deden we dan ook heel veel. In het begin op straat, maar Numan, de politie-man, woonde op nummer 1 (naast ons) en waar-schuwde dat dit niet de bedoeling was omdat er ruiten konden sneuvelen. Die andere agent, Knip-ping, nam ons geregeld de bal af en we konden die dan bij hem thuis ophalen als we beloofden niet meer op straat te voetballen. We gingen in 't vervolg onder leiding van Joop Goosen dan ook naar wat wij 'achter den diek' noemden en we betaalden elke week een stuiver om uiteindelijk een leren bal te kunnen kopen waar we veel ge-bruik van hebben gemaakt. We voetbalden gere-geld tegen andere straten, wat nog al eens behoor-lijk uit de hand liep, vooral tegen de Essenpas-straat waar de gebroeders Joosten nog wel eens vergaten om de bal te schoppen.

Later toen de meiden zich ook meer op straat be-gonnen te begeven, gingen we rolschaatsen. Dat was een bijzondere bezigheid en niet iedereen kon met die dingen overweg, maar op het plein voor Providentia waar tegels lagen kon dat prachtig (het voorgebouw stond er toen nog niet). Daar hebben we menige rondjes gemaakt samen met de meiden, wat heel gezellig en spannend was. Vaak gingen we naar het schoolplein van de vglo-school. Het was daar rustiger (er stond een hek omheen) en we konden schuilen onder het fietsen hok wat daar aan de achterzijde was. Vaak klom-men we dan naar boven alwaar de stamhut van de verkenners was, die bijna nooit op slot zat en waar we samen met de meiden gezellige momenten hebben beleefd. De waaghalzen onder ons klom-men nog wel eens op het dak en zo was er een prachtig uitzicht over de buurt. Er was toen een periode dat we zelf stelten maakten en met die latten de weg op gingen. Het was toen nog lang zo druk niet; nu zou dat niet meer kunnen.

In de Burchtgraafstraat hadden de huizen op de hoeken een soort inkeping en zo klommen we wel eens het dak op. Dat was een gevaarlijke bezig-heid, maar we wilden gewoon stoer doen en de meisjes uitdagen, want die kwamen meestal niet ver.

Op een gegeven moment kreeg Providentia een flinke opknapbeurt en moest de vloer (eiken vis-graatpatroon) eruit. De vloerdelen waren door het vele gebruik helemaal hol geworden, maar de blokjes zaten vast in de teer en het was een hei-dens karwei, waarbij wij stoere jongens wel wil-den helpen. Als dank mochten we dan een kruiwa-gen vol van die blokken mee naar huis nemen voor de kachel. We hadden in de keuken toen een



Thebo 5 kachel (er konden kolen en hout in ver-brand worden), maar door de teer laag kwam er zo 'n stank vrij dat we toch maar weer overgingen op de toen beken-de nootjes (kolen).

Een bijzondere speelplaats was de drogerij van Dietje Evers (tussen de Burcht-graafstraat en de Nieuwstraat) waar we ons vaak vermaakt hebben. Het gebeurde geregeld dat de brandweer er kwam oefenen en wij waren dan slachtoffers van een of andere gebeurtenis .

Maar kattenkwaad uithalen was natuurlijk ook een gewillige bezigheid. Bij Voermans trokken we geregeld aan de bel en doken dan ergens achter de heg en zo gebeurde het dat Adje door de hele buurt liep te schelden: 'waar zijn die rot jongens', en wij maar lachen.

De Gendtse kermis stond in die tijd nog in de Dorpstraat vanaf de vglo-school tot de klok. En de danstent stond naast Providentia en als die afge-broken werd, waren we er als de kippen bij om dubbeltjes te zoeken (in die tijd kostte een dans een dubbeltje en dat viel nog wel een tussen de vloerplanken).

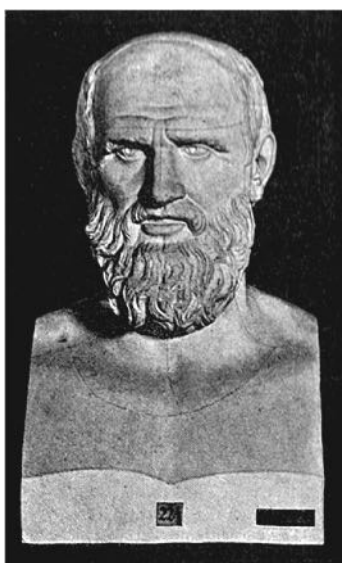
En als Jeje van Buit (Jantje Burgers) met de fiets de Dorpstraat in ging, nam hij altijd de binnen-bocht, totdat hij een aanmaning kreeg van de poli-tie, die zei dat hij om de klok moest fietsen. 'Maar, zei hij dan, 'dat ding zit toch veel te hoog'.

**Peter Langen**

# Genees- en heelkunde in Gendt

Dit is het eerste van twee artikelen over genees- en heelkunde in Gendt. In dit deel staat een korte geschiedenis van de geneeskunde, gevolgd door een overzicht van artsen in Gendt tot het begin van de vorige eeuw. In de volgende *Ganita mare* gaat het over de Gendtse huisartsen van de laatste honderd jaar, te beginnen met dokter Coenders.

Vanaf hun prilste bestaan hebben mensen getoet met hun gezondheid. Alle oude cultuurvolken zoals de Chinezen, Mesopotamiërs, Egyptenaren, Grieken en Romeinen hielden zich al bezig met geneeskunde. De oorzaak van ziekten werd in het begin toegeschreven aan de toorn van goden, godinnen of natuurkrachten en de mensen zochten daarom hun heil bij priesters en tovenaars om de ziekte te genezen. Lange tijd daarna bracht men ziekten nog in verband met parasieten, koud/nat weer of extreme hitte of het temperament van mensen. Dat laatste klinkt raar, maar daarin volgde men nog tot in het begin van de twintigste eeuw de leer van de Griekse arts Hippocrates (460-377 v. Chr.).



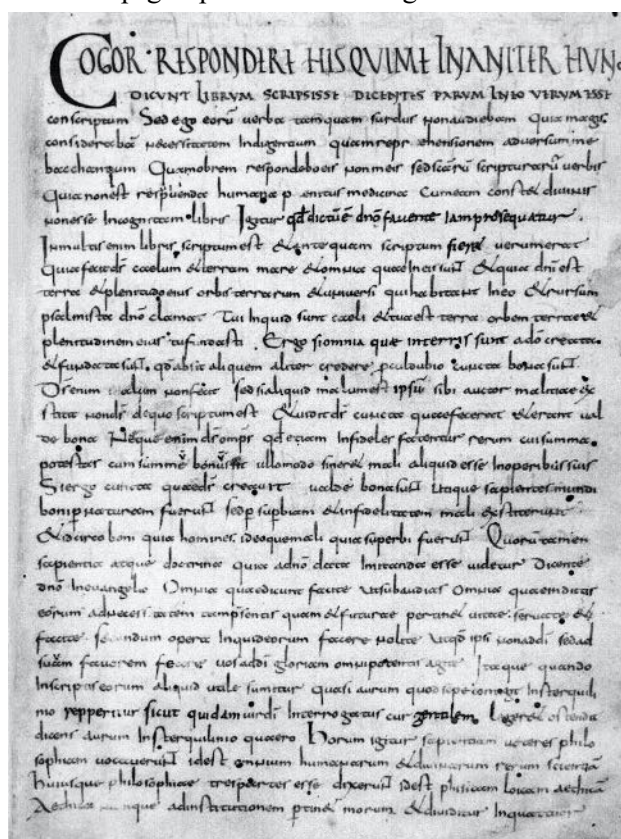
Hippocrates.

Hij verdeelde de mensen in vier temperamenten of persoonlijkheidstypen: het sanguinische, flegmatische, cholerische en melancholische. Ziekte was volgens hem te wijten aan een onbalans in de lichaamsvloeistoffen. De sanguinicus gold als een optimist en bij dit type overheerste het bloed. Als dit type ziek werd moest dus het teveel aan bloed

afgetapt worden d.m.v. aderlaten. Bij de flegmaticus, een kalm persoon, overheerste het slijm. De cholericus, een opgewonden mens, had een teveel aan gele gal en de melancholicus, de pessimist, een overmaat aan zwarte gal. Hij was de eerste die de reden van een ziekte niet toeschreef aan goden, maar zocht naar natuurlijke oorzaken. Hij observeerde patiënten, noteerde hun klachten, beschreef de symptomen, volgde het verloop van de ziekte

en evalueerde het effect van de behandeling. Tot op de dag van vandaag is in deze behandelingswijze geen fundamentele verandering opgetreden.

In het algemeen was in de vroege Middeleeuwen de geneeskunde in handen van kloosters. De kloosterlingen maakten geneesmiddelen en verpleegden zieken. Een mooi voorbeeld daarvan vinden we in de (digitale) bibliotheek van de abdij Lorsch, het klooster waarmee Gendt meer dan vier eeuwen (793-1228) zo'n bijzondere band heeft gehad. Het *Arzneibuch* uit 795 is het eerste medische handboek in Europa. Het bestaat uit 73 dubbel beschreven folio's van perkament. Wie het in wil zien kan terecht bij het *Lorscher Arzneibuch*, nr. 27 op de site [www.bibliotheca-laureshamensis-digital](http://www.bibliotheca-laureshamensis-digital). Vanaf de twaalfde eeuw ontstonden er verschillende beroepsgroepen die zich bezig hielden met me-



Eerste bladzijde: Artsenhandleiding klooster Lorsch.

dische handelingen. Bovenaan de ladder stonden de artsen (*doctores medicinae*), die een universitaire opleiding gevolgd hadden en zich vooral bezig hielden met inwendige ziekten, gevolgd door de chirurgen, apothekers, barbiers/chirurgijns en de vroed- en heelmeesters c.q. vroedvrouwen.

Een vroedmeester was een man die hulp bood bij bevallingen, net zoals een vroedvrouw. Het beroep van vroedvrouw is een van de oudste beroepen ter wereld. De vroedvrouw was prima in staat om een natuurlijke bevalling te begeleiden, maar het was een andere zaak als er complicaties waren.

De chirurgijn hield zich bezig met alles waar bloed aan te pas kwam, zoals het behandelen van wonden, verrichten van operaties, tandentrekken, het amputeren van ledematen en het al eerder genoemde aderlaten. Het vak van chirurgijn vloeide voort uit dat van barbier en werd er vaak mee gecombineerd. Dat was omdat barbiers met knippen en scheren al de nodige ervaring met messen hadden.



*Aderlaten: het aftappen van een hoeveelheid bloed. Vroeger werden daar grote medische voordelen aan toegeschreven.*

Een van de ergste plagen in vroegere eeuwen was de pest. In bepaalde tijden stierf een derde deel van de bevolking eraan. De pest werd overgedragen door knaagdieren, maar daar kwam men pas veel later achter en toen kon men er ook effectievere maatregelen tegen nemen. Verdere maatregelen ter verbetering van de volksgezondheid waren betere hygiëne in woningen en het verplicht stellen van vaccinaties zoals tegen de pokken.

In ons land regelde de wet van 1 juni 1865 bij de uitoefening van de geneeskunst de bevoegdheden van de arts, de vroedvrouw en de apotheker.

De Wet op de Uitoefening der Geneeskunst werd ingevoerd door het kabinet-Thorbecke II (Staatsblad 1865; 60). De wet bepaalde welke medische

handelingen tot de reguliere geneeskunde werden gerekend. Er werd een artsexamen geïntroduceerd in de gezondheidszorg en het uitoefenen van geneeskunst door onbevoegden werd strafbaar gesteld.

De Over-Betuwe kende lange tijd perioden van armoede waardoor de bewoners voor hulp vaak waren aangewezen op de kerk, charitatieve instellingen of (in mindere mate) de overheid en dan met name het gemeentebestuur. In Gendt waren de Vincentiusvereniging en het Armbestuur van zowel de katholieke als protestantse kerk lange tijd verantwoordelijk voor allerlei hulp. Pas laat in de negentiende eeuw begon de lokale overheid armen en hulpbehoevenden tegemoet te komen als ze de kosten van geneeskundige behandeling niet zelf konden betalen. De plaatselijke overheid betaalde daarom in veel gevallen een vast jaarlijks bedrag aan een geneesheer onder de voorwaarde dat de arme inwoners gratis werden behandeld.

### **Pokken**

Rond 1780 heersten de pokken in het Gelderse rivierengebied. Begin 1781 sloeg de ziekte toe in verschillende plaatsen in de omtrek van Nijmegen, zoals Gendt, Lent, Hees, Neerbosch, Wijchen en Batenburg. Ook ziekten als cholera en difterie kwamen in die tijd voor in Gendt.



*Edward Jenner.*



Edward Jenner (1749-1823) was een Engelse arts, die een pokkenvaccin ontwikkelde op basis van koepokken. De Rotterdamse medicus Levie Salomon Davids introduceerde het vaccin van Jenner in Nederland. Aanvankelijk was vaccinatie alleen voor arme mensen en militairen verplicht. Om de



Levie Salomon Davids.

rest van de bevolking te stimuleren werd een premie ingesteld. Koning Willem I der Nederlanden (1813-1840) stelde daarnaast in 1818 een gouden medaille beschikbaar voor artsen die bewijsbaar meer dan 50 personen met een koepokkenvaccinatie hadden ingeënt. De medaille had een waarde van 50 gulden. Op de medaille stond 'Volitat iam fama per orbem' wat betekende 'Haar roem verspreidt zich spoedig over de aarde'. De inenting was in religieuze kringen omstreden.



Medaille: Volitat iam fama per orbem.

Koepokinenting. Gendt  
Opgave van het aantal verrichte koepokinentingen, met vergelijkende opgaaf van de voorafgaande drie jaren.

*In het jaar 1889, werden in deze gemeente verricht 78 vaccinatien.*

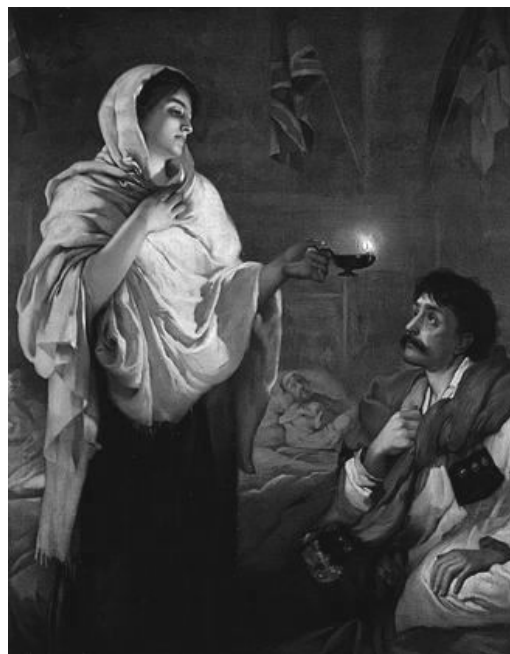
*In het jaar 1888, bedroeg dat getal 39.*

*.. .. 1887 .. .. 77.*

*.. .. 1886 .. .. 59.*

## Florence Nightingale

Florence Nightingale werd geboren in Florence op 12 mei 1820 als dochter uit een welgestelde Engelse familie. Als tiener hoorde ze de 'stem van God' en wilde ze het lot van de armen, zieken en gewonden verbeteren. Dat was in een tijd dat verpleging als vak nog uitgevonden moest worden.



Florence Nightingale.

Eerst werkte ze enige tijd in een Duits ziekenhuis in de verpleging en daarna werd ze hoofd van een verpleegafdeling in Londen. In de Krimoorlog (1853-1856) deed ze ervaring op met de verpleging van gewonde militairen en zag daar hoe belangrijk hygiëne en goede ventilatie waren. Na haar terugkeer in Engeland legde zij zich toe op een verpleegstersopleiding in een klein ziekenhuis in Londen. Deze veelzijdige vrouw is bekend geworden als de grondlegger van de moderne verpleegkunde. Ze heeft zich haar leven lang sterk gemaakt voor het belang van hygiëne, zodat besmettelijke ziekten konden worden voorkomen en bestreden. Op 13 augustus 1910 is ze overleden in Londen.

## Geneeskundigen in Gendt tot 1905

Lange tijd waren mensen in Gendt aangewezen op artsen uit een andere gemeente of dorp. Ze kwamen in enkele gevallen uit Arnhem, Nijmegen of Huissen maar meestal uit Doornenburg of Bemmelen. Gendtenaren hadden toentertijd van doen met medicinae doctors, heelmeesters, heel- en vroedmeesters, geneesheren, doctor in de genees- en verloskunde, doctor in de geneeskunde en artsen. Heersende epidemieën ten tijde van de Gendtsche artsen waren onder andere: pest, pokken, cholera, tyfus, difteritis, en tuberculose.



*Het vaccineren van een kind.*

### 1843-1845 Marinus Adrianus van Leeuwen

Tot 1843 waren de Gentenaren voor medische hulp aangewezen op de omliggende gemeenten. Waarmee niet gezegd wordt dat zich daar permanent een geneesheer had gevestigd. Wat de motieven voor sommigen waren om zich hier slechts een zeer korte tijd op te houden, is niet bekend. Waarschijnlijk omdat er veel armoede was en een te kleine gemeenschap om zich in het vak te kunnen ontwikkelen.

In 1843 was in Gendt Marinus Adrianus van Leeuwen genees- en heelmeester<sup>1</sup>. Hij is dan 23 jaar en getrouwd met Anna Margaretha Heysink. Op 19 januari 1845 werd hun eerste kind geboren Wilhemina Grada Petra. Kort hierna verliet de familie Van Leeuwen Gendt. We komen Marinus van Leeuwen later nog tegen; hij is dan werkzaam in de veenkoloniën te Veenhuizen als heel- en vroedmeester van 25 juni 1855 tot 1 maart 1857. Begin 1857 werd Marinus ziek en is door doctor J. van der Scheer Azn. uit Assen behandeld. Het is niet bekend of hij toen genezen of overleden is.

<sup>1</sup> Hij tekent als getuige in het testament van 7 augustus 1843 van Maria Clara van Delwich douairière van Jacob Boudewijn van Bommel van Doornenburg, dus was hij al gauw een bevriend notabele).

### 1846 Frans August Herman Muller

Na Marinus van Leeuwen kwam in 1846 Frans August Herman Muller naar Gendt. Hij is op 11 februari 1846 getrouwd met Maria Adriana Teljer. Frans was geneesheer en had eerder een praktijk gehad in Buiksloot. Ook bij dit paar werd een meisje geboren in Gendt, Petronella Lucia Dorothea Emilia en wel enige maanden na hun huwelijk op 6 juli 1846. Het gezin vertrok eind 1846 uit Gendt en kreeg nog vier kinderen elders.

In december 1857 en in januari 1858 overleden de ouders, waarschijnlijk aan een besmettelijke ziekte. De kinderen werden afwisselend bij de grootouders en bij andere familie in Jutphaas en Doesburg ondergebracht.

### 1847-1858 Jean Baptist Op de Laeij

In 1847 kwam Jean Baptist Op de Laeij als heelmeester in Gendt. Hij is geboren op 27 augustus 1784 in het Belgische plaatsje Grimbergen. Hij had eerst een relatie met Anna Maria van der Mast. Anna overleed in 1823 te Zwolle. In 1824 trouwde Jean in Groningen met Hendrika Constantia Croné. Jean is al 63 jaar wanneer hij van Vleuten waar hij geneesheer was, naar Gendt komt. Wanneer het paar vier maanden in Gendt is overlijdt hun jongste dochtertje Maria Theresia van drie jaar oud. Na elf jaar heelmeester te zijn geweest in Gendt vertrok het paar naar St. Michielsgestel. Jean Baptist is overleden op 11 april 1873 in Abcoude-Baambrugge.

Naast Jean Baptist werkte er in Gendt de vroedvrouw Berendina Braakman die geboren was in Herwen en Aerdt. Berendina was getrouwd met Gijsbert van Huut afkomstig uit Herwen. Na het overlijden van Berendina in 1872 neemt Johanna Rensen haar verlossingswerk over. Johanna is getrouwd met Jan Hendrik Rutjes. Het paar vertrekt in 1874 naar Bemmelen. Waarschijnlijk omdat er dan een doctor in de genees- en verloskunde in Gendt gekomen is, Jacob Joachim Gefken.

Bemmelen heeft in die tijd een medicinae doctor, C. A. Goedbloed, evenals Doornenburg waar Hendrik Sebald van der Monde geneesheer is. Wanneer Van der Monde overlijdt op 9 april 1857 wordt deze opgevolgd door heelmeester Damian Johann Wilhelm Daamen, die behalve Doornenburg en Angeren, na het vertrek van Op de Laeij ook Gendt bedient van 1858 tot 1865. In 1866 krijgt Daamen eervol ontslag. Op 7 januari 1870 overlijdt Damian op 42-jarige leeftijd in Doornenburg.

De gemeente Gendt benoemt in 1865 een heel- en vroedmeester, die in de gemeente Gendt moet wonen.

### 1865-1870 Pieter Nuijens is heel- en vroedmeester

Op 16 december 1865 komt Pieter naar Gendt. Pieter is de zoon van Petrus Nuijens en Catharina Nieuwland. Zijn vader Petrus Nuijens was geneesheer. Pieter is geboren te Blokker op 27 november 1838; hij trouwt te Zaandam op 27 november 1861. In het jaar 1865 is de Wet op de Geneeskunde ingevoerd. Hij komt met zijn vrouw Maria Elisabeth Nuijens-Klarenbeek van Uitgeest, waar ook hun eerste kind (meisje) geboren is. In Gendt worden nog twee kinderen geboren: een meisje en een jongetje. Het jongetje heet ook weer Pieter. In 1870 vertrekt het gezin naar Harmelen bij Woerden (Utrecht). Pieter is overleden te Harmelen op 29 november 1900.

### 1870-1879 Arnoldus Claudius Rudolphus Ida de Bruyn, geneesheer

Arnoldus is geboren op 11 februari 1841 te Overlangel. Hij was een zoon van wijnkoper Gerard Aloysius de Bruijn en van Maria Cornelia Antonia Everdina Walter. Hij bezocht het gymnasium te Boxmeer, studeerde te Leiden en promoveerde aldaar tot med. doctor in 1870 op een proefschrift over *De differentiële diagnose van maagkanker en ronde maagzweer*.

Hij werd op 24 juni 1870 benoemd tot gemeente-arts te Gendt.

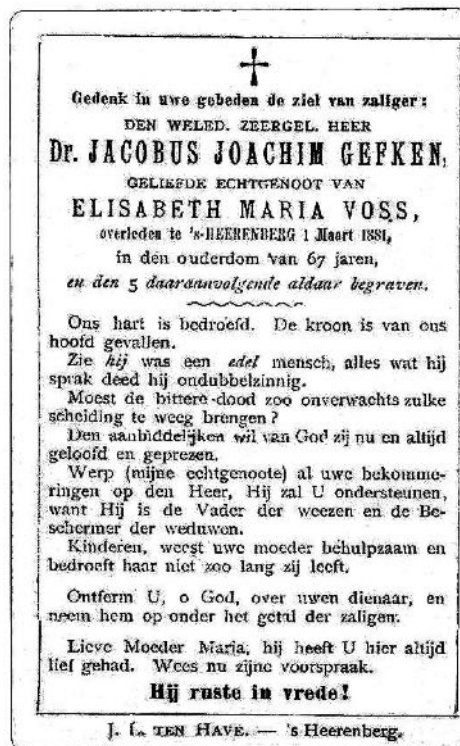
Hij kwam met zijn vrouw Sophia Geertrudis Johanna Maria Ingenhousz vanuit Leiden. Ze zijn op 13 september 1870 in Breda getrouwd. Sophia was de dochter van dr. Arnoldus Florentius Josephus Ingenhousz, inspecteur van het geneeskundig toezicht voor Noord-Brabant en Limburg, en van Maria Anna Barbara Brongeeest.

Het paar bleef nog geen half jaar in Gendt (van 9-9-1870 tot 3-2-1871). Hij vestigde zich als geneesheer te Stratum (bij Eindhoven). Waarschijnlijk is zijn vrouw Sofia ziek geworden, want in 1872 is ze te Stratum overleden. Arnoldus hertrouwde in 1874 met Elisabeth van Moll uit Eindhoven, dochter van Antonius van Moll en Josephina Johanna Schilleman. Het paar kreeg zes kinderen: vijf dochters en een zoon. Vier dochters zijn op zeer jonge leeftijd gestorven.

Op 16 februari 1909 is Arnoldus in Helmond overleden, waar hij toen geneesheer was.

### 1871-1877 Jacob Joachim Gefken, doctor in de genees- en verloskunde

Jacob Joachim Gefken was de zoon van Jan Joachim Gefken en Antoinetta Charlotte Niemann.



Hij is geboren op 14 februari 1814 te Haarlem. In 1841 trouwde Jacob in Zutphen met Elisabeth Maria Voss, die geboren is in Zutphen op 23 maart 1822. Het paar kreeg negen kinderen.



Elisabeth Maria Gefken-Voss.

Jacob had gestudeerd te Leiden waar hij op 18 juni 1845 bevoegd werd verklaard tot uitoefening van de geneeskunst als medicinae doctor.

Twee kinderen zijn in Zutphen geboren, één in Beek en één in Lobith en vijf in Millingen, waarvan een kind in Millingen is overleden. Op 1 februari 1871 vroeg Jacob eervol ontslag aan de gemeenteraad van Millingen. Op 4 juni 1871 kwam het gezin Gefken van Millingen, waar Jacob vanaf 1852 gemeentearts is geweest, naar Gendt. Jacob vertrok 26 september 1877 met zijn gezin vanuit Gendt naar 's-Heerenberg. Hij is daar overleden op 1 maart 1881; Elisabeth overleed zeventien jaar later op 30 juli 1898.

#### **1873-1886 Jacob Wolter Adriaan Wanrooij, genees-, heel- en vroedmeester**

Tegelijkertijd was met Jacob Gefken ook Jacob Wolter Adriaan Wanrooij genees-, heel- en verloskundige in Gendt. Hij arriveerde in 1873. Jacob is geboren in Kwadijk (Noord-Holland) op 6 juni 1844 en kwam van Ooltgensplaat (Zuid-Holland) naar Gendt. Zijn vader was hervormd predikant in Kwadijk en Zipe. Jacob woonde in Gendt op hetzelfde adres als doctor Gefken. Het is niet bekend wanneer hij vertrokken is uit Gendt, maar waarschijnlijk was dat in 1886.

**Tot gemeente-geneesheer te Gent (Be-tuwe), is benoemd de Heer L. C. Ledel, geneesheer te Vucht.**

#### **1886-1889 Leopold Christiaan Ledel, geneesheer**

*Door de Provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toezicht in Friesland is in hare zitting van dinsdag jl. bevorderd: tot heelmee-ster ten platten lande, de heer Leopold Christiaan Ledel, van Warns.*

Leopold is geboren te Warns (Friesland) op 3 maart 1835. In 1859 was Leopold bevorderd tot heelmee-ster ten plattelande. Zijn vader Andreas Ledel was ook geneesheer. Hij trouwde op 1 juni 1862 met Petronella Jacoba van den Oever. Op 22 februari 1881 overleed Petronella te Balk 45 jaren oud en bleef Leopold met drie kinderen achter.

Op 2 juni 1882 hertrouwde Leopold in de gemeen-te Gaasterland met Christina Antoinette Maria Lisabet Strengnaerts. Al na enkele jaren nl. op 20 november 1885 overleed Christina op 52- jarige leeftijd.

Op 22 november 1886 trouwde Leopold voor de

derde keer in de gemeente Vught met Hendrika van der Steen. December 1886 werd hij benoemd tot geneesheer te Gendt.

In januari 1887 kwam Leopold met zijn vrouw Hendrica Ledel-Van der Steen met drie kinderen van Vught naar Gendt. Wanneer het paar drie maanden in Gendt is, baart Hendrica weer een kind. Voordat ze in 1889 vertrokken uit Gendt werd nog een kind geboren.

Leopold overleed te Erp bij Veghel op 21 maart 1903.

**Heden overleed tot onze diepe.  
droefheid, na voorzien te zijn van  
de H.H. Sacramenten der Ster-  
venden, onze dierbare Echtgenoot  
en Vader, de zeergeleerde Heer  
DR L. C. LEDEL,  
in den ouderdom van 68 jaren.  
De Wed. H. LEDEL—  
(2121) V. D. STEEN  
en Kinderen.  
ERP, bij VEGHEL, 21 Maart 1903.**

*Overlijdensadvertentie van Leopold Christiaan Ledel.*

#### **Benoeming gemeentearts**

Op 4 augustus 1888 neemt de gemeenteraad het besluit tot samenwerking met de dorpen Doornenburg en Angeren voor de benoeming van een gemeente-arts. *De heer I.H. van Bouwdijk Bastiaanse, geneesheer te Bemmelen geniet voor het waarnemen der armen-praktijk alhier, met bijlevering van alle medicamenten, de som van f 800.- per jaar en f 40.- voor het verrichten van doodschouw.*

Dokter Bouwdijk Bastiaanse verrichte dus in die tijd zo nodig ook werkzaamheden in Gendt.

#### **1891-1896 Jan Bom, geneesheer**

Jan Bom, geboren 19 juli 1838, vestigde zich in 1891 met Maria Hendrina Gunckel en drie kinderen in Gendt. Het gezin kwam van Apeldoorn. In 1896 vertrokken ze naar Wageningen. In zijn tijd kwam er ook in Gendt een lijkenhuisje.



## Lijkenhuisje

Op 4 december 1872 (staatsblad no. 134) trad de wet tot wering van besmettelijke ziekten in werking. In april 1873 nam de Commissaris des Konings het besluit 'dat bij elke begraafplaats, uiterlijk binnen een jaar na het in werking treden van de wet, een lokaal behoort te worden ingericht voor tijdelijke bewaring van overledenen aan ene besmettelijke ziekte'. Door deze overledenen snel te isoleren in zo'n huisje hoopte men verspreiding van deze ziekte tegen te gaan.

Het besluit ging nog als volgt verder: 'Het is alzoo noodig het vooronderstelde lijk eene verblijfplaats te verschaffen, die mogelijk maakt dat ook een schijn-dode weder bijkomen kan'.

Lijkenhuisjes (knekelhuisjes) kregen een dubbele functie.



Het witte gebouwtje van rond 1900 op de foto rechts is het knekelhuisje van de openbare begraafplaats aan de Dorpstraat in Gendt.

### Register van den burgemeester

Den 8 juli 1893 gewerd mij van den Weledele Heer Dr. Bom J. in deze gemeente toen praktiserende geneesheer het bericht dat bij Hendrikus Opgenoort een dochter genaamd Wilhelmina oud 16 jaar aan de besmettelijke ziekte difteritis was overleden. Waarschijnlijk heeft Wilhemina vanwege haar besmettelijke ziekte op de Openbare Begraafplaats in Gendt in het lijkenhuisje gestaan.

### 1896-1900 Richard Hol, geneesheer

In 1896 kwam hij met zijn vrouw Maria Petronella Henriette Dreessen van Baexem (Limburg) naar Gendt. Op 9 augustus 1900 vertrokken ze naar

Uithuizen (Groningen). In de periode dat Richard Hol geneesheer is in Gendt doet burgemeester MaasGeesteranus een bijzondere aanvraag voor een Gendtse ingezetene.

*Gendt, den 6 Augustus 1896.*

*Naar aanleiding van art. 15 al. 2. der wet van 1 Juni 1865, Stbl. N. 58, heb ik de eer U mede te delen, dat zich den 1e augustus j.l. in deze Gemeente heeft gevestigd R. Hol, arts, komende uit Baexem (Limburg)*

*De Burg.*

*Den Heer Inspecteur  
van Gelderland en Utrecht  
te Arnhem*

*Aan de Nederlandsche Vereeniging  
'De Steurs' tot het verschaffen van  
kunst ledematen aan behoeftige ver-  
minkten  
Te 's Gravenhage*

*Gendt den 14 augustus 1897.*

*Hiernevens heb ik de eer U een request te zenden van een onvermogen-  
de J. Hendriks uit den gemeente die uwer  
vereniging vraagt hem in het bezit te  
willen stellen van een kunstbeen.*

*Hendriks is een oppassend man, die  
naar waarheid zoals in bijgaand re-  
quest vermeld, met zijn  
naaimachine de boeren afgaat om zo-  
doende zijn kost te kunnen verdienen.  
Uwe vereeniging werd hem aanbevo-  
len*

*Mocht het van mij afhangen, dan on-  
dersteun ik gaarne zijn verzoek daar de gemeente  
financieel niet in staat is hem hierin te helpen en  
dan de meerdere armen niet, het kleine bedrag  
daarvoor op de begroting uitgetrokken, aan één  
persoon kan en mag besteden. De uitgestrektheid  
dezer gemeente met de gehuchten Hulhuizen, Flie-  
ren, Capel en Galgendaal, maken dan de kleiwe-  
gen in den winter een kunstbeen verdragelijk.  
Gaarne beveel ik Hendriks in uwe welwillendheid  
aan.*

*De Burg*

Hendriks kon ondanks zijn handicap als kleermaker de kost verdienen door met zijn naaimachine overal ter plekke kleding te repareren.

*Gendt, den 26 oktober 1897*

*Naar aanleiding Uwer missive d.d. 22 oktober j.l. N.1090 waarbij f 40.- door Hare Majesteit de Koningin Regentes verleend in eens aan J. Hendriks als bijdrage voor de aanschaf van een kunstbeen, heb ik de eer U de daarbij gevoegde kwitantie behoorlijk terug te zenden.*

### **1900-1905 Richardus Nicolaas Maria Eyckel, geneesheer**

Richardus Nicolaas Maria Eyckel werd 26 mei 1873 te Amsterdam geboren. Hij studeerde in zijn geboortestad waar hij in 1900 tot arts werd bevorderd. Richardus trouwde met Alida Maria Petronella Apollonia Meulenmeester. Het paar kwam in 1900 van Amsterdam naar Gendt.

In Gendt is in 1904 hun zoon Nicolaas geboren. Het gezin vertrok in 1905 naar Arnhem. Daarna vestigde hij zich te Didam.

Richardus was van 1906 tot 1913 verbonden aan de gemeente Didam. Toen in 1908 het St. Albertus ziekenhuis werd geopend, zorgde hij op eigen kosten voor het meubilair. Hij was schoolarts en chirurg in dat ziekenhuis. De Didammers hoefden niet meer naar elders om een operatie te laten uitvoeren.

Eyckel werd inspecteur en later hoofdinspecteur voor de volksgezondheid. 1 januari 1939 legde hij zijn ambt neer, doch spoedig nam hij tengevolge van de ziekte en overlijden van zijn opvolger de oude werkzaamheden weer tijdelijk waar. Van zijn hand zijn talrijke artikelen verschenen onder andere in samenwerking met prof. Nolen, prof. Hijmans van den Berg e.a.

Richardus Eyckel was ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw.

### **Bronnen:**

Gelders Archief

Asperen, Chris van, 'De gezondheidssituatie in Gendt rond 1870', in: *Ganita mare* 2012-3, 5-12  
Verheijen-Vernooy, Dolly, 'Dokter Jacob Joachim Gefken', in: *Millings Jaarboek* 2011, 129-133  
*Katholieke Illustratie*, jrg. 54, (1919-1920), Dr. Eyckel, hoofdinspecteur der Volksgezondheid.

Met dank aan Ton van Raaij, secretaris *Millings Jaarboek* en Yvonne de Boer en Geert Visser.

**Henk Klaassen**



*Op de voorste rij, derde van links: Richardus Eyckel bij de opening van het sanatorium voor tuberculoselijders te Apeldoorn.*



# Vondstmelding Huis te Gendt

Van de heer Matijs Tijnagel, die woont aan de Burgemeester van der Meulenlaan 19A te Gendt, kregen we onlangs een aantal dozen vol met scherven. Hij had ze vanaf de jaren negentig bij werkzaamheden in zijn tuin verzameld. Ten zuiden van zijn huis stond een oude boomgaard; bij het rooien van de bomen werden deze vondsten gedaan. Ze waren wijd verspreid en werden in de bovenste



Overzicht van alle vondsten (foto: C. van Asperen)

kiezen van dieren, metalen voorwerpen, hang- en sluitwerk, bestek, gesmede spijkers, een loden musketkogel, munten en benen knopen.



Glaswerk en metaal vondsten.

Heel bijzonder waren de vele pijpstenen gemaakt van witbakkende pijpstaal. Overal in Gendt vinden we deze pijpstenen terug, en met een beetje geluk ook nog hele pijpen. Omdat op deze plek van Huis te Gendt, wel heel veel fragmenten, daterend vanaf ongeveer 1600 tot ongeveer 1900 ge-

halve meter van de bodem van de boomgaard aangetroffen. Aan de breukvlakken is te zien dat ze na het gebruik zijn weggegooid. Een aantal scherven had de heer Tijnagel laten determineren door de heer W. Tuijn van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland. Ook aan onze amateur archeoloog Wim Otemann werden de scherven getoond. De heer Tijnagel heeft ze nu ter beschikking gesteld van de Historisch Kring Gendt.

De dozen bevatten scherven van ongeglazuurd en gegluurd aardewerk alsook gekleurd aardewerk: scherven van voorraadpotten, bodemfragmenten en randscherven. De scherven geven een mooi overzicht van de vroege bewonersperiode van deze plek tot aan het heden: Bataafs, Romeins, Merovingisch, Middeleeuws, aardewerk uit de Rijnstreek en recent Maas-trichts aardewerk (Regout).

Verder bevatten de dozen glasscher-ven, kleine flesjes, botfragmenten en

| onder-deel                      | mate-riaal |    | afmetingen                        | beschrijving uiterlijk                                                                  | co de    |
|---------------------------------|------------|----|-----------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|----------|
| kopfrag-menten                  | pijpaarde  | 14 | 15x20 tot 18x35                   |                                                                                         | KF 1     |
| kopfrag-menten                  | pijpaarde  | 3  | 15x15 tot 18x30                   | versiering met oog, neus en mond, ster met 6 stippen, golfpatroon                       | KF 2     |
| kopfrag-menten                  | pijpaarde  | 7  | 18x35 tot 22x45                   | punten op bovenkant kop                                                                 | KF 3     |
| kopfrag-menten                  | pijpaarde  | 6  | 16x19 tot 22x40                   | streepjes op bovenkant kop                                                              | KF 4     |
| hele kop + steelaanzet          | pijpaarde  | 1  | dk.23 tot 26 ,lng. 40-43          | geen                                                                                    | HK S 5   |
| halve kop + steelaanzet         | pijpaarde  | 2  | dk.24 ,lng. 35; dk. 17,lng. 34    | streepjes op bovenkant kop                                                              | HK S 6   |
| steelfrag-ment+ kopaanzet       | pijpaarde  | 8  | dk. 6 tot 11,lng. 20 tot 45       | geen                                                                                    | SF 7     |
| steelfrag-ment= kopaan-zet+hiel | porcelein  | 1  | dk. 9 tot 12, lng.32              | geen (zg. kopstuk)                                                                      | SF 8     |
| kopfragment +hiel               | pijpaarde  | 11 | dk. 17 tot 24, lng.14 tot 43      | 9 stuks met hielmerken                                                                  | KF H 9   |
| hele kop+hiel                   | pijpaarde  | 9  | dk.18 tot 23                      | 1 met 5 stippen, 2 streepjes op b.k.kop, 2 met lijn op b.k.kop, 2 met punten op b.k.kop | HK H 10  |
| kopfrag-ment+steelfr agment     | pijpaarde  | 3  | dk.16 tot 20, lng. 23 tot 40      | 1 streepjes op bovenk. kop+streepjes op steel + hielmerk                                | KF SF 11 |
| kopfragment + steelfrag-ment    | pijpaarde  | 2  | dk.16 tot 18, steel lng.20 tot 33 | streepjes op steel                                                                      | KS-SF 12 |

vonden zijn, hebben we besloten om deze nader te gaan onderzoeken.

Bijzonder was, dat een aantal pijpstelen voorzien was van de Franse lelie. Bekend is dat het achttiende eeuwse Huis te Gendt bewoond werd door



*Pijpfragmenten. Een aantal stelen had een afbeelding van de Franse lelie.*

de familie Des Villates, die van Franse origine was.

### De bewoners van Huis te Gendt

De eerste bewoners van het huis (rond 1730 gebouwd) waren de leden van het geslacht van Panthaleon van Eck. De familie Panthaleon van Eck stierf in 1749 uit. De nieuwe bewoners uit de vrouwelijke lijn werden de heren van Gendt. De eerste was Hendrik des Villates (1750-1753). De tweede, zijn broer Diederik Bertram (1753-1789), was steeds in conflict met de burgers en het gilde



*Schets van Huis te Gendt in de 18<sup>e</sup> eeuw (bron: HKG).*

van Gendt. Hij overleed op 27 juli 1789. Omdat de heer van Gendt kinderloos stierf, werd hij opgevolgd door zijn broer, generaal-majoor der infanterie G.W.J. des Villates, die de nieuwe bewoner werd, maar merendeels in Nijmegen verbleef. Ook deze overleed kinderloos in 1805 in het huis te Nijmegen.

De nieuwe eigenaar werd de schepen Gerrit Willem Merkes die het huis op 5 november 1805 voor f 5801,00 kocht. Deze werd geen heer van Gendt, want de rechten van de heerlijkheid Gendt en Erlecom werden in 1806 deels en in 1818 helemaal gekocht door A.F van den Steen. Deze rechten waren het rechtspreken en de jacht- en de visrech-

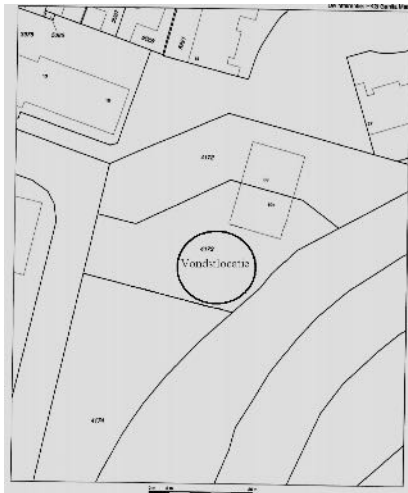


*Verpondingkaart 1810. In 1837 omvat Huis te Gendt een hoofdgebouw met tuin, koets/tuinmanshuis, schuur met boomgaarden en de Geerhoek. .*

ten in de Waal aan de Gendtse zijde. Na zijn dood erfde de dochter van Van den Steen deze heerlijkheidsrechten, die overgingen op de burgemeester van Gendt, de heer C.H. Phaff, haar echtgenoot. Gerrit Willem Merkes werd nadat hij schepen en wethouder was geweest in 1833 de nieuwe burgemeester. Zijn zoon Johan werd in 1843 heer van Gendt toen hij de heerlijkheidsrechten kocht. Hij werd in 1847 verheven in de adelstand en noemde zich toen Jonkheer Merkes van Gendt. Zijn zus, die in 1827 trouwde met Aert van der Goes, woonde na haar huwelijk met haar man een jaartje bij haar ouders op Huis te Gendt.

Later komen beiden terug naar Gendt en worden zij de nieuwe bewoners van Huis te Gendt. Van der Goes wordt burgemeester van Gendt en daarna volgt zijn zoon Jacob hem weer op als burgemees-





*Kadastrale kaart met de locatie van de vondsten*

### Determineren van de pijpvaardsten

Omdat er opvallend veel pijpfragmenten zijn gevonden, in totaal 67 stuks, besloten we om deze nader te gaan onderzoeken. We hebben gekeken naar het materiaal waarvan deze pijpfragmenten waren gemaakt, de afmetingen en welk onderdeel van de pijp gevonden is. Complete pijpen zijn er niet gevonden; niet verwonderlijk gezien de lange kwetsbare steel. Ook hebben we gekeken naar de versieringen of hielmerken; opvallend zijn de drie steelfragmenten met een afbeelding van de Franse lelie, mogelijk een relatie met de Des Villates? De vorm en afmeting van de kop van de pijp vertellen iets over de ouderdom van de pijpfragmenten. De oudste pijpkoppen dateren uit de zeventiende eeuw, nog voor de periode van de ons bekende bewoners van het Huis te Gendt. Andere vondsten duiden overigens ook al op vroegere bewoning in de nabijheid. De eerste pijpen hebben een kleine kop die in het verlengde van de steel staat, onder een kleine hoek.

### Een korte geschiedenis van het roken

Tabak was in de introductieperiode in Europa zeer kostbaar en dus maar voor een kleine groep welgestelden bereikbaar. Later werden de pijpenkoppen groter en werden ze voor het merendeel haaks op de steel geplaatst. De toename van de kopgrootte wijst op een prijsdaling van de tabak, waarmee het pijproken meer en meer ook in het bereik kwam van de gewone man. Bijna alle pijpenkoppen hebben versieringen in de vorm van puntjes, streepjes en/of afbeeldingen.

Bij die pijpen past ook een korte geschiedenis van de rookgewoonten en het pijproken, die zich tus-

ter.

In elk geval zullen de vondsten die gedaan zijn merendeels gebruiksvoorwerpen zijn geweest van deze voor Gendt belangrijke bewoners van het Huis te Gendt.

sen 1500 en 1700 over heel de wereld en dus ook naar Gendt verspreidden.

Het roken van tabak komt oorspronkelijk uit Zuid-Amerika. Tussen 5000 en 3000 vóór Christus werd tabak verbouwd in het bergachtige grensgebied van de huidige staten Peru en Ecuador.

In tegenstelling tot tegenwoordig – nu het roken van tabak meer en meer beschouwd wordt als een

dodelijke verslaving – werd tabak door de oude Amerikanen beschouwd als geneesmiddel tegen oogaandoeningen en als laxermiddel, als magische bescherming van de strijders voor een gevecht. Aangezien het soms op de velden werd uitgestrooid alvorens deze in te zaaien, ver-



*Afbeelding van een rokende Maya.*

moedt men dat ook al haar insectendodende werking bekend was; daarnaast werd het als genotmiddel gebruikt dat je roken en kauwen kon en tenslotte als verdovend middel.

Tegen 1492 na Christus – de tijd dat Columbus de kust van het Amerikaanse continent ‘ontdekte’ – was tabak in Midden-Amerika allang wijd verspreid en werd ze ‘gerookt’ in de vorm van opgerolde gedroogde tabaksbladeren (de voorvader van onze sigaar) en ook in houten pijpen. Volgens de overlevering hadden twee schepelingen van Columbus dit gebruik van de Indianen overgenomen en deze gewoonte overgebracht naar Spanje, waar één van de twee, Rodrigo de Jerez, na het in het openbaar roken, door de Spaanse Inquisitie werd opgepakt, ‘omdat’ – zo stond er in de aanklacht – ‘alleen de duivel de mens de kracht kon geven om rook via de mond naar buiten te blazen’. Toen hij zeven jaar later vrijkwam, was de gewoonte om tabak te roken zich al aan het verbreiden.

Ondanks dat werden de eerste zaden van de plant in 1577 in Spanje geïntroduceerd als bestrijdingsmiddel tegen plagen van sprinkhanen (in het Spaans *cigarras*, waaruit waarschijnlijk ons woord ‘sigaar’ is ontstaan). Door de Franse ambassadeur in Spanje, Jean Nicot werd de plant gebracht naar Frankrijk, waar de Franse koningin Catharina de Medici de rook van fijngesneden gedroogde tabak

kreeg voorgeschoteld als geneesmiddel tegen haar migraineaanvallen. Van daaruit raakte tabak ook in de rest van Europa bekend. De Zweedse wetenschapper Linnaeus, die in de achttiende eeuw een systematische naamgeving van alle toen bekende planten in het Latijn (het Engels van de toenmalige wetenschappers) maakte, bedacht ter ere van Nicot de naam *nicotiana* voor de tabaksplant, waar ons woord *nicotine* weer van is afgeleid.

De gewoonte om tabak te roken als genotmiddel verspreidde zich intussen onder de bovenlaag van de maatschappij (tabak was aanvankelijk ontzettend duur) en het werd niet als gezondheidsprobleem herkend vóór de negentiende eeuw, toen tabak ook in Europa massaal werd gebruikt (en de prijzen daalden), zodat het middel ook ter beschikking kwam van minder kapitaalkrachtigen. Ook de



*Tabaksteelt in de Betuwe omstreeks 1912.*

Gendtse landbouwer kon zijn inkomen vanaf ongeveer 1800 aanvullen met de opbrengsten van de tabaksteelt omdat de Betuwse bodem daar geschikt voor was en hij kon er bovendien zelf een pijpje van roken.

## Bronnen

de Boer-Ravestein, Yvonne, *Huis te Gendt en zijn bewoners*, Ganita Mare 2013-2, p. 19-24

Klaassen, Henk, *Het roken van tabak 1492-2000*, Marktpraat 2000, F 21

Wikipedia [https://nl.wikipedia.org/wiki/Roken\\_\(tabak\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Roken_(tabak))

Wikipedia: [https://es.wikipedia.org/wiki/Historia\\_del\\_tabaco](https://es.wikipedia.org/wiki/Historia_del_tabaco)

**Chris van Asperen**  
**Gerard Janssen**

# Verslag excursie Graefenthal

Op 31 mei 2015 had de kring voor het eerst een excursie/dagtocht per bus. Bij aankomst in Graefenthal stond in de kruisgang van de voormalige kerk al een lange tafel voor de lunch gereed.

Als eerste vertelde Geert Visser daar over de betekenis van het klooster in de late Middeleeuwen voor Gendt en de naaste regio. Graaf Otto II van Gelre stichtte het in 1248 als Cisterciënzer vrouwenklooster voor zijn vrouw Margaretha van Kleef. Otto was degene die in 1233 Gendt stadsrechten verleende. Margaretha stierf al vroeg daarna en werd in de kloosterkerk bijgezet, net als later Otto zelf en een tiental nazaten. Otto in een zgn. hooggraf dat nog steeds ter plekke te zien is. Graefenthal kreeg door schenkingen veel land, boerderijen en rechten in het Gelderse en Kleefse gebied (en zelfs daarbuiten) in bezit. Gendt, Doornenburg en Angeren worden in twintig oorkonden genoemd. In de eerste, die dateert van 1266, krijgen de nonnen het patronaatsrecht van de Martinuskerk in Gendt en de filiaalkerken in Angeren en Doornenburg. Zij mochten de pastoors benoemen en kregen een deel van de opbrengst van de kerkelijke goederen. Geert is bij zijn onderzoek veel veldnamen van stukken land in Gendt tegengekomen. Van een aantal is nog onbekend waar het precies in Gendt lag, zoals het Zwijnestuk, Hengemunde, Ketelacker, Corremude en nog een aantal andere. Het archief van het klooster wordt bewaard in Gaesdonck, een naburige kostschool, dus er zit na research daar misschien nog wel een keer een artikel in.





Na de lunch vertelde een rondleidster meer over de gebouwen en de nonnen. Het waren vrouwen van adellijke families die meer dan acht generaties moesten teruggaan in het adelsgeslacht om voor opname in het klooster in aanmerking te komen. Deze adellijke nonnen, aanvankelijk zo ongeveer twaalf, deden niet veel anders dan bidden en hadden dienstmeisjes om het andere werk te doen en zelfs hun bed tussendoor warm te houden als de nonnen in de kloosterkerk baden. In de 'toptijd' telde het klooster zestig nonnen.

Daarna was er een rondleiding buiten. Door het barokke poortgebouw, een voormalige rentmeesterwoning, kwam de groep op het binnenterrein tussen de vestingmuren. Daar was vroeger in de schuur een brouwerij (nu café) die door broeders gedreven werd. Binnenkort gaat men weer kloosterbier brouwen. Op het binnenterrein was vroeger een moestuin en landbouwgrond, eveneens bewerkt door broeders.

In eerste instantie aten de nonnen vooral groenten en vis, maar later kregen ze van de paus dispensatie om gevogelte te eten, vandaar de duiventil op het terrein. De stallen zijn bewaard gebleven, maar veel van de oorspronkelijke gebouwen zijn verdwenen. Binnen de vestingmuren lopen pauwen en hanen vrij rond en de Schotse Hooglanders zijn op de weilanden te bewonderen. Na de Franse Revolutie kwam van 1802 tot 1965 het landgoed in handen van familie Sinsteder, en had daarna verschillende eigenaren die er voor het gewin zonder enige

consideratie mee omgesprongen. Eiken balken werden gesloopt en de kloosterkerk werd verkocht en de stenen en ornamenten werden gebruikt voor een kerk in Pfalzdorf.

Alleen Otto's hooggraf is bewaard, want dat was een fraai statussymbool in de tuin, terwijl zijn kinderen en kleinkinderen nog in een niet toegankelijke kelder daaronder liggen. Hardstenen uitsteeksels geven de plaats en omvang van de voormalige kerk aan. Nu is er nog

één, inmiddels gerestaureerde kruisgang van de vier oorspronkelijke over en het refectorium daarachter is ook weer gerestaureerd.



*Rondom het overdekte grafmonument van Otto II.*

Aan het eind van de rondleiding ging de groep door een opening in de achtermuur naar het meer achter het klooster. De rivier de Niers loopt daar weer achter.

Na koffie en taart werd op de terugweg in de bus voldaan verzucht dat er 's avonds niet meer gekookt hoefde te worden.

**Yvonne de Boer-Ravestein**

*Voor meer foto's:  
[www.historischekringgente.nl](http://www.historischekringgente.nl)*

## Aanwinsten

Ontvangen van:

**Via Richard van Driel** aantal boeken uit nalatenschap K.J. van Driel betreffende WOII en

Indonesië

**Frank van Haaren**, metalen kruisje gevonden op katholiek kerkhof Gendt

**Wim Janssen**, schoenmakersleest

**Mientje Kregting**, boeken ABTB

**Mia Luub**, archief Luub

**Ruud Vos**, baksteenvorm

**Wim van Diessen**, boeken, Kath. Illustraties en geïllustreerd zondagsblad 1924

**Ine Smeenk**, button 42 uren marathon Gétave

**Jos Niels**, munitiekistje en gedenkplaat/tegeltje vrouwenvereniging

**HKAngeren**, aantal bidprentjes

**Dhr. H. de Jong**, dvd Nijmegen toen en nu Uit nalatenschap **Geert Meijer**, archief Bataven

**Henk Meijer**, foto's Scouting, testament Clara van Delwig(ch) en map gegevens over de Munnikhof

**Annie Rooding**, doos bidprentjes

**Cor Leenders**, aantal foto's

**Willy Janssen**, oude foto's fam. Arends Hulhuizen

**Koos Janssen**, twee foto's van bogen in Gendt

**Gerard Janssen**, drie dozen met archief dijkverzwaring

**Nelly Buijs**, aantal digitale foto's van de fam. Lukassen

## Knotbomen en heggen vlechten in Gendt?

Lingewaard Natuurlijk wil ook in Gendt een knotgroep en een heggenvlechtersgilde oprichten om het landschap nog mooier te maken. Voor informatie: bel Cor van Dalen, 0481-462663 of e-mail [vandalen@kpnplanet.nl](mailto:vandalen@kpnplanet.nl)  
Misschien wilt u zelf wel meedoen?

Wegens **overlijden** hebben wij afscheid moeten nemen van onze leden en:

onze jarenlange vrijwilligster van het eerste uur

**Wilhelmina Maria Josephina (Mientje) Wannet-Hendriks**,

Echtgenote van Ben Wannet,

Geboren op 2 maart 1938

Overleden op 16 augustus 2015

**Arno Cloosterman**,

Echtgenoot van Gisella Cloosterman-Kersten,

Geboren op 19 juni 1963

Overleden op 16 augustus 2015

**Cor Stevens**,

Echtgenoot van Riet Stevens-Rijcken,

Geboren op 26 juli 1936

Overleden op 27 augustus 2015

Ons medeleven en onze gedachten gaan uit naar de naasten.

## Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld:

Dhr. D.J.T. Zweers, Longmont, USA

Mevr. M.C. Peters, Nieuwegein

Dhr. J. Kersten

Mevr. R. Wiltink

Mevr. M. Wiltink

Dhr. W.F.J. van Beek

Dhr. M.P.G. Kersten

Mevr. M. Hubers-Van Moerkerk

Dhr. W. Opgenoort, Arnhem

Dhr. B. Scholten

Dhr. T.P.M. Hoedemaker

Dhr. R. Verhoeven

Mevr. E. Marcelis

Mevr. G. Sluiter

Dhr. J.M.J. Opgenoort, Doornenburg

Dhr. W. Meijer

Dhr. J. Meijer

**Het aantal leden staat nu op 824.**



## Bestuur Historische Kring Gende

**Voorzitter:** Willem Rasing  
Bernhardstraat 22, 6691 ZM GENDT,  
tel. 0481-424546

**Secretaris:** Yvonne de Boer-Ravestein,  
Waterwolf 31, 6681 TH BEMMEL  
tel. 0481 422400

**Penningmeester:** Geert Witjes,  
De Haspel 9, 6691 PP GENDT,  
tel. 0481 422851

**Foto- en knipselarchief:** Riet Berends-Peters,  
Baron van Gendtlaan 7, 6691 ZH GENDT,  
tel. 0481 422471

**Genealogie en ledenadm.:**  
Mia Gerrits- Bouwman  
Steenakker 11, 6691 DM GENDT,  
tel. 0481 423543

**Geografie:** Gerard Janssen,  
Nijverheidsweg 15, 6691 EZ GENDT,  
tel. 0481 431324

**Presentaties:** Henk Klaassen,  
v.d.Duyn van Maasdamstr. 8, 6691 CT GENDT,  
tel. 0481 424253

**Jaarprogramma:** Ria Schouten-de Haan,  
't Hof 10, 6691 HK GENDT,  
tel. 0481-422781

Ons lidmaatschap loopt van januari t/m december. Het lidmaatschap van de kring kost al jarenlang € 15,- en samen met het themaboek Terugblik (eind dit jaar verschijnend over de oude teeltvormen in de Betuwe tot ca. 1960) kost het € 22,-.

Weet u dat u iemand een cadeauabonnement op onze Ganita mare kunt geven? Voor € 15,- maakt u hem/haar voor een heel jaar lid. Het abonnement stopt vanzelf weer op 1 januari.

Onze boeken *Gendt tussen stad en dorp* en *Gendt tussen Kraaijenbosch en Knienepol* zijn nog bij ons verkrijgbaar. Samen € 25,-. Een prima cadeautje.

## Colofon:

e-mail: [info@historischekringgente.nl](mailto:info@historischekringgente.nl)  
website: [www.historischekringgente.nl](http://www.historischekringgente.nl)  
[www.facebook.com/historischekringGente](https://www.facebook.com/historischekringGente)

Lidmaatschap € 15,- per jaar  
Lidmaatschap met jaarboek Terugblik € 22,-

Webmaster: Aad Hendriks

Redactie Ganita mare:  
Yvonne de Boer-Ravestein (eindredactie)  
Mia Gerrits-Bouwman  
Henk Klaassen  
Geert Visser

Onze redactie is te bereiken via bovenstaand e-mail adres, maar ook op de in de kolom hiernaast genoemde adressen en telefoonnummers.

Huisvesting: in Villa Ganita  
Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:  
Hist.Kring Gende te Gendt  
bank NL93 RABO 01164 26 705

Drukwerk Ganita mare:

drukkerwijken

ISSN: 1878-7908

## Incasso contributie 2016

De incasso contributie zal bij onze leden die een machtiging hebben afgegeven, plaatsvinden in januari 2016. De contributie blijft ongewijzigd. Te weten: leden betalen € 15,- en leden met het jaarboek Terugblik betalen € 22,-.

**Geert Witjes**, penningmeester

Welkom op de maandagavond vanaf 20.00 uur en op de woensdagmorgen vanaf 09.30 uur.



Al is het alleen maar voor de koffie



Bjent zei: Vör alle bokse ôk mè ka-nt,  
mô'j zien bi'j onderbokse la-nd.